

אח(ר)ים בקרבנו

על מקומם של דתיים הומולסביים בחברה הדתית

זאב שביידל

הוא היה אומר: לא עליך המלאכה לגמור ולא אתה בן חורין ליבטל ממנה
(אבות ב, טז)

הציונות הדתית מתמודדת לאחרונה עם מגוון רחב מאוד של נושאים רעיוניים וחברתיים שלא עלו על שולחנה קודם לכן – משאלות של הוראת מקצועות קודש "בגובה העיניים" ושימוש במקורות אקדמיים, דרך האופי הרצוי של תפקוד תנועות הנוער ומערכת החינוך הדתית וכלה בפמיניזם האורתודוקסי ובבדיקה מחודשת של היחס כלפי החילוני כפרט וכלפי המדינה החילונית והציונות לנוכח המשברים של העת האחרונה!¹ הדיון האינטנסיבי בכל הנושאים הללו יוצר תסיסה משמעותית מאוד, לא רק בשל היות הדיון חשוב בזכות עצמו, אלא במידה רבה גם משום היותו מסמן ומסמל

זאב שביידל
לומד לתואר שני
בקרימינולוגיה
יישומית
באוניברסיטת
בר־אילן וחוקר
את תחום הנטייה
המינית

* חוב נעים לי להודות לאנשים שבלעדיהם לא היה המאמר הזה רואה אור ולא היה מקבל את צורתו הנוכחית: תודה לעורכי אקדמות על התוויית הכיוון של המאמר ועל אורך הרוח בקריאתם המדוקדקת והאמפתית ועל הערותיהם החשובות; תודה לצחי מזומן על הקריאה המוקפדת והתיקונים ולמאיר רוט על הדיונים הארוכים שעזרו לי מאוד בגיבוש התוכן. אני מנצל את ההזדמנות הזאת כדי להודות גם לתלמידי החכמים ואנשי המחקר שהשקיעו מזמנם ותרמו רבות למאמר זה, אך ביקשו שלא להזכירם בשמם משיקולים אישיים שונים. אני תקווה שמאמר זה יקדם את כולנו למצב שבו לא נחשוש מהבעת תודה.

1 גיליון כא של כתב העת צוהר הוקדש רובו ככולו להתמודדות הקשה של הציונות הדתית עם המציאות של ההתנתקות. דיון בנושא היה גם בגיליון טז של אקדמות.

את הדינמיקה הפנימית בקרב הציונות הדתית ואת הניסיון שלה לעמוד על הגבולות המפרידים בינה ובין קבוצות אחרות בחברה הדתית בפרט ובחברה הישראלית בכלל. כל דיון שנשכב על שאלות עקרוניות של זהות הוא בעל פוטנציאל לכדיקת "גבולות הגזרה" ולהתעוררות המגמות המשמרות מול המגמות המגמישות והמרחיבות. המאמר הנוכחי מבקש להתמקד בנושא אחד, בשל היותו מאתגר באופן מיוחד את התפיסות האורתודוקסיות, הן מבחינה השקפתית והן מבחינה ההלכתית. כמו כן ינסה המאמר לבדוק לא רק את ההקשרים הפנימיים של הנושא, אלא גם את זיקתו הרחבה לכלל הבעיות שהציונות הדתית עוסקת בהן, וכן לעקוב אחרי הדינמיקות הפנימיות שלה דרך הנושא הספציפי שיהיה בבחינת "לא ללמד על עצמו יצא, אלא ללמד על הכלל כולו יצא".

הנושא של הומואים ולסביות בחברה הדתית נידון באינטנסיביות בשנים האחרונות. הקרנת הסרטים לפניך ברעדה ואת שאהבה נפשי והדיונים על אודותם, יציאתו של הספר ארון בתוך ארון,² דיונים אינטנסיביים בתקשורת הכתובה והמשודרת ושאלות בפורומים אינטרנטיים – כולם פותחים לדיון את הבעיה שעד לא מזמן אכן היתה "בארון".

הדיון בנושא נתקל בדרך במשוכות אחדות שאינן פשוטות. ראשית, האם בכלל יש לדון באופן פומבי בתופעה? שמא יש בכך חשש ל"עידוד התופעה" אצל מתבגרים וכו'? וכשיש דיון – מי ראוי שיעסוק בו: הרבנים? אנשי המחקר? המטפלים? אנשי הציבור? המחנכים? ההומואים והלסביות הדתיים עצמם? כולם ביחד? שנית, האם הדיון הוא תאולוגי? או שמא הוא הלכתי? או חברתי? האם ישנו פתרון לנושא? האם ראוי לחתור אליו?

בטרם ניגש לבחון את התשובות האפשריות לשאלות הללו, מן הראוי שננסה לענות על שאלה בסיסית חשובה אחרת: מדוע לא התקיים דיון זה עד עכשיו, ומדוע הוא מתקיים עכשיו?

המגמות החדשות בחברה הדתית

ניסיון לעיין בסיבות לעובדה שדיון בזהות הומולסבית עולה בחברה הדתית יגלה שאי־אפשר להבין את התופעה הזאת תוך ניתוקה מההקשר הכללי של האירועים בחברה הדתית־הלאומית. הגורם הבסיסי ביותר, זהותו של הדת־הלאומי, שהיתה פחות או יותר מגובשת וברורה (אם כי אף פעם לא סטטית) לפני כעשור, חווה היום ערעור משמעותי מאוד מכיוונים אחדים.

מבחינה פילוסופית התפיסות המודרניות והפוסט־מודרניות הדומיננטיות בעולם הרוח, וביתר שאת באקדמיה, מעוררות דיון אינטנסיבי לגבי אפשרויות של שיח בינן

2 עירית קורן, ארון בתוך ארון, תל־אביב תשס"ג.

או החברתית-הדתית.¹³ ההגשמה הדתית הפרטית מובילה את תופעת ה"התחברות", כלומר חיפוש של חוויה אישית בתוך המעשה הדתי על-ידי פנייה למקורות חסידיים ולמדיטציה. דגש משמעותי יותר על חווייתו הפרטית של התלמיד מושם גם במקומות כמו ישיבות ההסדר ברמת-גן, בעתניאל, בצפת ועוד.

לאור כל מה שאמרנו, מובן שבציבור הציוני-הדתי בישראל וגם מחוצה לה ניכרת מגמה של פתיחות הולכת וגוברת למגוון של נושאים, כולל לנושא ההומולסבי. השאלה שנשאלת לעתים היא מדוע לא עלה נושא זה על שולחנם של פוסקי ההלכה עד עכשיו. התשובה היא שברוב המדינות בעולם וכן בישראל, התנהגות הומוסקסואלית היתה עד לא מכבר מושא התייחסות של החוק הפלילי או הטיפול הפסיכיאטרי, ובכלל זה טיפול כפוי. לפני שלושים ואחת שנים הוציא האיגוד הפסיכיאטרי האמריקני את תופעת ההומוסקסואליות מספר האבחון הפסיכיאטרי,¹⁴ והתחיל בכך את המגמה של ה"פיתולוגיזציה" של הנטייה ההומולסבית, מגמה שהתקבלה באופן מלא על-ידי ארגון הבריאות הבינלאומי רק ב-1989. "יציאה מהארון" היתה עד לפני זמן לא רב צעד מסוכן מבחינה חברתית בכל חברה מערבית, ובפרט בישראל – חברה שמרנית באופן יחסי מבחינת הנושא ההומולסבי.¹⁵ הקושי "לצאת מהארון" בציבור הדתי הוא גדול במיוחד, בשל החשש להיות מנודמים מן המשפחה ומן הקהילה.¹⁶ את החשיפה של התופעה אפשר במידה רבה המדיום האינטרנטי המאפשר מצד אחד לכתוב כל דבר ואף לפנות בשאלות לרבנים, ומן הצד האחר לא לחשוף את הזהות האישית. השאלות מופנות לרבנים, הן על-ידי דתיים הומוסכביים כפרטים והן על-ידי קבוצות ופורומים וירטואליים.¹⁷ הפנייה הגוברת המחישה לרבנים שמדובר בתופעה חברתית רצינית שלא ניתן "לנפנף" אותה, אלא יש לדון בה בכובד ראש.¹⁸ בהמשך ננסה לסקור את העמדות של פוסקי ההלכה בנושא ואת העמדות שמאחוריהן. ברם, בטרם ניגש לעניין יהיה זה מן הראוי להביא סקירה קצרה על אודות הידע המדעי העדכני ביחס לנטייה הומוסכבית¹⁹ ולהגדיר כמה מושגים בסיסיים.

אקדמות, יא (תשס"א), עמ' 169-174; יואל בן-נון, 'כולם שוגגים', אקדמות, יא (תשס"א), עמ' 175-181. עמדה הקרובה לזו של הרב בן-נון הציג אברהם וסרמן, 'תינוק שנשבה – המושג והשלכותיו ההלכתיות', צהר, ד (תש"ס), עמ' 31-41. ראו גם: רונן לוביץ, 'שבויים בתינוק שנשבה – על היחס לחילוניים', דעות, 4 (תשנ"ט), עמ' 25-32; חוה עציוני-הלוי, ארץ שסועה: האם מלחמת תרבות היא בלתי נמנעת?, כפר-סבא תש"ס.

13 ראו אצל יאיר שלג, הדתיים החדשים, ירושלים תש"ס. ראו גם אצל שג"ר, לעיל, הערה 4.
14 R.B. Bayer, *Homosexuality and American psychiatry: The politics of diagnosis*, New-York 1981.

15 D.J.N. Weishut, 'Attitudes toward homosexuality: An overview', *Israel Journal of Psychiatry and Related Sciences*, 37 (2000), pp. 308-319.

16 ראו אצל קורן, הערה 2.
17 דוגמת הפורום "גייו דתיים" באתר "וואלה!" שפעל עד מאי 2005 ונסגר מסיבות טכניות. הפורומים "דתיות וגאות" ו"גייו דתיים" מחודש (הכולל פורום דיונים ותמיכה) פעילים באתר "נענע".

18 כרביו של הרב יובל שרלו בכנס של ארגון "נפש", ארגון בינלאומי של פסיכולוגים דתיים אורתודוקסיים שהתקיים בתאריך 15.2.2005. דיווח על דבריו של הרב שרלו בכנס אפשר לקרוא באינטרנט <http://www.nrg.co.il/online/11/ART/875/785.html>.

19 מי שמעוניין להרחיב בנושא מוזמן לעיין במאמרי: זאב דרוו, 'עוצו עיצה' – ארגון "עצת נפש", דעות, 17 (תשס"ד), עמ' 12-18. מסיבות אישיות פורסם המאמר בשם משפחה בדוי.

היבטים מחקריים

כשאנו מדברים על הנטייה ההומולסבית, חשוב מאוד להבחין בינה ובין התופעות הדומות לה, אך שונות ממנה באופן מהותי, כדי למנוע בלבול:

נטייה ביסקסואלית שהיא תכונה אישיותית מובנית אצל אחוז קטן יחסית באוכלוסייה, והיא באה לידי ביטוי במשיכה פיזית ורגשית כלפי בני שני המינים. התכונה הזאת נדירה מאוד בקרב גברים²⁰ ונפוצה מעט יותר בקרב נשים.²¹

אמביסקסואליות שהיא בלבול במשיכה המינית. הפרט חש לפרקים משיכה גם למין שלו וגם למין השני. הדבר קורה לרוב במהלך גיל ההתבגרות וחולף ככל שהפרט מתבגר.²²

התנהגות הומוסקסואלית מצבית המתרחשת אצל הפרט שאינו בעל משיכה הומוסקסואלית, אלא נמצא במסגרת שבה אין לו גישה לבני המין השני (כגון בית-סוהר²³ או פנימייה סגורה). במצב כזה הפרט עלול, מתוך אילוץ נסיבתי, לקיים יחסי מין עם בן-מינו, אך בורזמנית להימשך לבני המין האחר. עם זאת, מחקרים שנעשו בקרב אוכלוסיות ששהו בנסיבות כאלה (פנימיות בריטיות ותקופות מעצר ארוכות) מראים שהתנסויות כאלה אינן תורמות לגיבוש של נטייה הומוסבית,²⁴ ואנשים שחוו התנסויות כאלה ועברו אחר כך לסביבה תקינה מנהלים רובם ככולם אורח חיים הטרוסקסואלי תקין ומספק, ללא הזדקקות לחוויה אינטימית עם בני-מינם. המצב שונה מעט בקרב הביסקסואלים החווים לעתים קשיים בקשר בעל אופי מונוגמי, וגישה טיפולית נכונה יכולה לעזור להם לנהל אורח חיים תקין.²⁵

כל אלו, כאמור, אינן נטיות מיניות הומוסביות ולא נעסוק בהן בהמשך.

ההערכה הרווחת כיום היא שהנטייה המינית ההומוסבית מאפיינת כ-4-5 אחוזים מהאוכלוסייה,²⁶ היא יציבה אצל רוב האנשים במשך רוב חייהם ונוטה להיות בינארית

- G. Rieger, M. L. Chievers & M. J. Bailey, 'Sexual Arousal Ppterns of Bisexual Men', *Psychological Science*, 16 (2005), pp. 579-584 20
- R.C. Fox, 'Bisexual Identities', L.D. Garnets & D.C. Kimmel (Eds.), *Psychological Perspectives on Gay, Lesbian and Bisexual Experience*, 2nd edition, New-York 2003 21
- A. C. Butler, 'Trends in Same Gender Sexual Partnering 1988-1998', *Journal of Sex Research*, 37 (2000), pp. 333-343 22
- G. L. Kirkham, 'Homosexuality in Prison', P. C. R. Rust (Ed.), *Bisexuality in United States*, New-York 2000, pp. 250-267 23
- K. Wellings, J. Field, A.M. Johnson & J. Wadsworth, *Sexual Behavior in Britain: The National Survey of Sexual Attitudes and Lifestyles*, Harmondsworth 1994. 24
- .R. Isay, *Becoming Gay: The Journey to Self-Acceptance*, New-York, 1997 25
- Q. Rahman & G. Wilson, *Born Gay: The Psychobiology of Sexual Orientation*, London 2005 26

ולא גמישה, בפרט אצל גברים. נטייה זו קיימת בכל התרבויות המוכרות לנו בשיעורים דומים וללא זיקה ביחס של התרבות הספציפית כלפי הנטייה,²⁷ ונושאה מתאפיינים בדפוסי התפתחות דומים שאינם קשורים לתרבות מסוימת.²⁸ נטייתן המינית של נשים גמישה במעט, אך רחוקה מגמישות טוטלית.²⁹ ההשפעה של הגורמים המשפחתיים³⁰ והחברתיים³¹ על הנטייה זניחה ככל הנראה. לעומת זאת, ההשפעה הגנטית קיימת במובהק, אך נראה שמשקלה היחסי אינו עולה על 50 אחוזים.³² את החלק החסר משלימה, כמסתבר, ההשפעה ההורמונלית ברחם שכתוצאה ממנה מופיע אצל אנשים הומולסביים מבנה מוח האופייני מבחינות מסוימות לזה של בני המין השני, וכן מופיעים דפוסים קוגניטיביים רבים האופייניים למין השני (בתחום של יכולות ורבליות, דפוסים של התמצאות במרחב, מחזור שעות שינה וערות וכו’).³³ לרוב אפשר לנבא נטייה מינית בשלב מוקדם יחסית על סמך דפוסי משחק והתנהגות שאינם אופייניים למגדר ואינם קשורים לדפוסי למידה כאלה ואחרים.³⁴

לאחר סקירה מדעית קצרה זו נבקש לעמוד על כמה תגובות של פוסקי הלכה מודרניים שנדרשו לנושא זה.

היבטים הלכתיים

הרב משה פיינשטיין - מרד נגד הקב”ה

הפעם הראשונה, למיטב ידיעתי, שבה עלה נושא ההומוסקסואליות בספרות השו”ת המודרנית היא בשו”ת אגרות משה לר”מ פיינשטיין. התשובה נכתבה בעבור השואל המעוניין לדעת כיצד עליו לעשות תשובה על שנכשל בחטא של משכב זכר. הר”מ פיינשטיין מנצל את ההודמנות הזאת כדי להציג בהרחבה את חומרת האיסור:

- F. Witham & R.M. Mathy, *Male Homosexuality in Four Societies: Brazil, Guatemala, the Philippines, and the United States*, New-York 1985
- F.L. Whitam, C. Daskalos, C.G. Sobolewski & P. Padill, ‘The Emergence of Lesbian Sexuality and Identity Cross-Culturally: Brazil, Peru, the Philippines, and the United States’, *Archives of Sexual Behavior*, 27 (1998), pp. 31-56
- K. Kinnish, D. Strassberg & C. Turner, ‘Sex Differences in the Flexibility of Sexual Orientation: A Multidimensional Retrospective Assessment’, *Archives of Sexual Behavior*, 34 (2005), pp. 173-183
- A.P. Bell, M.S. Weinberg & S.K. Hammersmith, *Sexual Preference, Its Development in Men and Women*, Indiana 1981
- S. LeVay, *Queer science: The use and abuse of research into homosexuality*, Cambridge, MA. 1996
- B.S. Mustanski, G.M. DuPree, C.M. Nievergelt, S. Bocklandt, N.J. Schork & D. Hamer, ‘A genomewide scan of male sexual orientation’, *Human Genetics*, 116 (2005), pp. 272-278
- עיינו לעיל, הערה 26.
- J.M. Bailey, *The Man Who Would Be Queen*, Washington DC 2003

והנה ראשית הידיעה דחומר האיסור דסקילה וכתת וגם שנקרא תועבה והוא מחטאים המגונים ביותר... ושנית שהוא דבר שלא מוכן שיהיה ע"ז ענין תאוה דכבריאית האדם בעצם ליכא תאוה מצד טבעו להתאוות למשכב זכור.³⁵

טענתו של הרב פיינשטיין היא שלא זו בלבד שמדובר כאן באיסור חמור, אלא שחומרת האיסור נובעת במקרה הזה מעצם היותו "לא-טבעי" או אפילו "לא-אנושי", כלומר שאיפה לא-טבעית אסורה. מעניין שהרב פיינשטיין מכיר באופן עקרוני בקיומן של שאיפות אנושיות לעבור איסורים ואף מוכן להסכים שיש בהן במובן מסוים משום "נסיבות מקלות" לאדם החוטא:

אבל למשכב זכור ליכא שום תאוה מצד הבריאה וכל התאוה לזה הוא רק תועה מהטבע לדרך אחר אשר גם רשעים בעלי תאוה שלא נמנעין מצד חטא ועון אין הולכין לשם שיצר הרע זה אינו אלא מחמת שהוא דבר אסור שהוא כמו להכעיס ח"ו, והחלוק הוא דהרשע הרי איתא ביומא דף ל"ה ע"ב שמתרץ עצמו נאה הייתי וטרוד ביצרי הייתי ומחייבין אותו רק מצד שיוסף מחייב את הרשעים, אבל על עבירה דמשכב זכור אין להרשע העובר על זה שום טענה לתרץ את עצמו כי לא היה שייך להתאוות לעבירה זו. והוא פירוש המדויק והנכון.

לדעתו, במקרה של מי שמתאוה למשכב זכור אין הצדקה לתאוה זו כי אין שום יצר רע לעבור עברה כזאת. יתרה מזאת, גם סקרנות לחוויה לא-מוכרת אינה יכולה לעמוד בבסיסה של עברה זו:

שג"כ הוא נחשב תועה אף לענין התאוה, דלא שייך כאן אף מה שאיתא בע"ז דף כ"ו ע"ב דאכל פרעוש או יתוש ה"ז מומר שהוקשה למ"ד דלהכעיס הוא מין ותירץ התם בעי למיטעם טעמא דאיסורא, דהתם נמי אין הפירוש שאיכא תאוה טבעית לאדם לעבור עבירות אלא כדפרש"י התם לא להכעיס אלא מתאוה לטעום טעמו לפי שאין ישראל טועמו מעולם, שפירושו שחושב אולי יש בזה איזה טעם מאחר שלא טעמו מעולם.

כלומר, גם אם תיתכן סקרנות לטעום טעם של מאכל לא-כשר (כגון שרץ) – לא תיתכן בעולם סקרנות לחוות משכב זכור. מדוע אם כן ירצה האדם לעבור עברה זו?

עכ"פ תאוה למשכב זכור הוא נגד עצם התאוה וגם רשעים אין להם תאוה לזה בעצם אלא שכל התאוה הוא רק מחמת שהוא דבר אסור והיצה"ר מסיתו להמרות נגד רצון הקב"ה.

הסיבה היחידה לכך שאדם ירצה לעבור על האיסור הזה היא, לדעת הרב פיינשטיין, הרצון למרוד בקב"ה ובתורתו! זהו דבר חמור מכיוון שמשמעותו היא שהחוטא ההומוסקסואל נחשב "מומר להכעיס", כלומר עובר עברות בדרגה החמורה ביותר.

35 ר"מ פיינשטיין, אגרות משה, או"ח, ד, קטו.

ושלישית הגנאי אף לבני אדם שכל העולם אף הרשעים מבזין לבעלי עבירה דמשכב זכור ואף בעיני הרשע השני שעושה עמו העבירה הוא מזולזל ובזוי שזהו חזוק גדול נגד היצה”ר... וכמו כן היא עצה טובה נגד תאות עבירה מגונה ובזויה זו שלבד שהוא נגד התורה באיסור חמור היותר גדול הוא גם נגד עצם האנושיות שנעשה שפל ובזוי בתכלית השפלות, ולא רק שהוא גנאי הוא גם גנאי היותר גדול לכל משפחתו.

כאן הרב פיינשטיין מוסיף שההומוסקסואל הוא שפל ובזוי אפילו בעיני הרשעים, שהם רק בעלי ”תאוות טבעיות”, אך אינם מורדים בקב”ה. הוא חותם בקביעה שהחוטא מביא גנאי גדול על משפחתו. למעשה, בעיני הרב פיינשטיין, ההומוסקסואל חוטא לתורה, לקב”ה, לטבע, לאנושות ולמשפחה.

הדים לתפיסה זו של בעל אגרות משה עולים בעוד כמה מכתביו. במקום אחר³⁶ הרב פיינשטיין משיב לרב ש”ז אויערבאך על אודות פירוש לתורה של רבי יהודה החסיד, שהתגלה והתפרסם בשנות השבעים.³⁷ הרב פיינשטיין טוען שיש לאסור על פרסומו של הפירוש ואף לבערו מן העולם, מכיוון שמצויים בו כמה קטעים שנודף מהם ריח כפירה. דבר זה כשהוא לעצמו מעיד על העובדה ש”חלו ידיים” בפירוש הזה, ולכן הלימוד ממנו פסול ומסוכן. אחד הקטעים ה”בעייתיים” שהוא רואה בו עדות לזיוף הפירוש כולו הוא הקטע המסביר את טעמו של איסור משכב זכור. וכך מנמק זאת הרב פיינשטיין:

עוד דבר שכיוונו הרשעים להקליש איסור משכב זכור, חדא בלשון קושיא על מה שאסרה זה התורה, שזה עצמו הוא רשעות גדולה ומקלשת את האיסור להרשעים בעלי התאוה המכוערת הזאת שהוא מהתועבות הגדולות שאף אוה”ע יודעין שהם תועבות שאין כמותם, ואין צורך לזה שום טעם במה שהוא תועבה שממאסין זה כולי עלמא ומחזיקין את בעלי עבירה זו למנוולים ואינם מן הישוב כלל וכשמקשים על איסור זה מאי טעמא הוא כמסיר בזה כל הנבלה שיש בזה ומסיר זה הבושה והחרפה ומזולזל בזה לגמרי, ועוד מה שמתרץ שהוא כדי שישאו נשים ויקיימו מצות פו”ר, שזה עוד מקטין ומקליש ביותר את האיסור שהוא כאומר שאין בזה ענין איסור ערוה כלל אלא בטעם קיום מ”ע שלא חשיבא כל כך לעלמא שזה אסור להדפיס כמו כפירה לבד דהוא מגלה פנים בתורה שלא כהלכה, וכהאי גוונא אפשר למצא בעוד מקומות ומכיון שודאי אין מי שיעיין בכל הספר מתחלתו ועד סופו אסור להדפיס אף דבר אחד משם לע”ד.

כאן חוזרת שוב הגישה המבליטה את עצם הסלידה ה”טבעית” ממשכב זכור, אך היא מועצמת באמירה שכל ניסיון לתת הסבר רציונלי לאיסור מחליש כביכול את חומרתו

36 אגרות משה, יו”ד, ג, קטו.

37 פירושי התורה לר’ יהודה החסיד יוצא לאור בפעם הראשונה על-פי כתבי-יד קמברידג’ ומוסקוה ועל-פי כתבי-יד נוספים וספרים שנרפסו, עם מראי מקומות והערות על ידי יצחק שמשון לנגה, ירושלים תשל”ה.

של האיסור ולכן לכפירה ייחשב. החובה היא לא רק להיזהר מן האיסור, אלא אף להיזהר ולשמור את הילת אי-הרציונליות סביבו.³⁸

נדמה כי תפיסתו ההלכתית של הרב פיינשטיין משתלבת בהשקפתו האישית, המבוססת על אי-ההכרה העקרונית בקיומה של הזהות ההומולסכית כזהות אישית. הדבר בא לידי ביטוי חריף בטענתו שכל דיון בתופעה נועד "להקליש את התורה". השימוש בביטוי "מתאוה למשכב זכר" מבהיר למעשה את תפיסתו העקרונית שהומוסקסואליות אינה אלא שאיפה לדרך התנהגות מושחתת במיוחד, ובשום אופן אינה מבטאת זהות כלשהי. לפיכך, גורלו של אדם כזה היא תחושה מתמדת של שנאה עצמית, חרטה ורגשי אשם עד שישוּב בו מדרכו הרעה לגמרי – לא בתחום של התנהגות דווקא, אלא בעצם השאיפה, המעידה על פגם רוחני עמוק ביותר – רצון להכעיס את הקב"ה ולמרוד בו. הרב פיינשטיין מקפיד לשמור על הילה של מסתורין ושל אי-רציונליות סביב ההומוסקסואליות ודוחה באופן מוחלט את עצם קיומו של האחר ההומולסכי, ללא כל התחשבות במחיר ובתוצאות של ההתעלמות הזאת.

הרב שלמה אבינר - אפשר להשתנות

העמדה הבאה שברצוני לסקור היא עמדתו של הרב שלמה אבינר,³⁹ שאותה ביטא פעמים אחדות בכתב ובעל-פה.⁴⁰ עמדתו שונה מזו של הרב פיינשטיין מכמה בחינות, ואף דרך ההתמודדות שהוא מציע שונה לחלוטין בשל כך.

הרב אבינר נשאל לגבי היחס שלו להומוסקסואל דתי. את תשובתו הוא פותח בקביעה הבאה:

כל הלהג הזה [= בעיה של הומוסקסואלים דתיים] אינו חדש אלא בעיה ידועה. תמיד היה לאדם יצר הרע, כך ריבונו של עולם יצר אותו, כדי שתהיה לו בחירה חופשית בין טוב לרע, יעשה טוב ולא יעשה רע. לכל אדם עלי אדמות יש יצרים, איש איש ויצרו, יצרים מסוגים שונים, ותפקידו של האדם הוא להתגבר על יצרו שלו. לכן נאמר "איזהו גיבור? הכובש את יצרו", כלומר יצרו שלו. וכן נאמר: כל מי שיראת חטאו קודמת לחכמתו – לא יראתו של חטא, אלא יראת חטאו, חטאו המיוחד לו.

38 הרב פיינשטיין מתייחס לנושא גם במקום אחר: אגרות משה, אה"ע, ד, קיג, ד"ה 'אבל'. שם מדובר בקביעה ולפיה אישה שמגלה לאחר הנישואין כי בעלה הוא הומוסקסואל (שטוף במשכב זכור) יכולה לעזוב אותו ללא גט, והנישואין נחשבים במקרה כזה כ"מיקח טעות". האגרות משה טוען כי במקרה כזה ברור לנו שהתנהגות כזאת של האדם נובעת מרשעות עמוקה, וברור שהאישה לא תרצה להיות נשואה לרשע.

39 הניתוח הביקורתי של עמדת הרב שלמה אבינר אינו קשור כלל לפלומוס על אודותיו שהתעורר לאחרונה, ואין לקשור דבר מהנאמר להלן לדברי הבלע המופצים עליו.

40 הפניה למאמר שהתפרסם במקור בעלון מעייני הישועה ולאחר מכן באתר של מעריב <http://www.nrg.co.il/online/11/ART/836/068.html>. מקורות נוספים מאתר "כיפה" ומאתר "מורשת": <http://www.kipa.co.il/jew/show.asp?id=206>; <http://www.kipa.co.il/> now/show.asp?id=5208; <http://moreshet.co.il/parasha/print.asp?x=3844&co.deClient=64&pg=1>

בניגוד לדעתו של הרב פיינשטיין, אין הרב אבינר מנסה להכחיש את עצם האפשרות של קיום הנטייה ההומוסקסבית. להפך, הוא מודה שיש נטייה כזאת, ויתרה מזאת – נטייה כזאת היתה מאז ומעולם. המסגרת של ההתייחסות העיונית של הרב אבינר היא בעיית היצר הרע – מושג השגור בפיו של כל הלומד תורה ומוסר. לאדם באשר הוא אדם יש הרגלים שונים, והתורה אינה מנסה להתווכח עם עובדה זו, אלא דורשת שההרגלים והצרכים יעוצבו וינותבו על-פי מצוות התורה. כל אחד מסוגל לעשות זאת במסגרת של הבחירה החופשית הנתונה בידו, ואם הדבר קשה עליו – הרי ש"לפום צערא אגרא", לפי הצער – כך השכר. בכך הרב אבינר מכחיש מצד אחד את התפיסה הרואה בהומוסקסואל דתי מורד כלפי השם בעצם התחושה שלו, אך מן הצד האחר יש כאן התחמקות מהתמודדות עם הטענה שנטייה הומוסקסבית דורשת התמודדות חברתית והלכתית חדשה:

אין זה נכון "שכרגע אין פיתרון הלכתי לבעיה זו". יש פיתרון! והוא להתגבר על יצרו, וזה אפשרי. כי כאשר ריבוננו של עולם נותן לאדם יצר רע חזק, הוא נותן לו יצר טוב חזק באותה מידה. זה לעומת זה עשה אלוהים. ואחרי ניצחון היצר הרע, יישאר יצר טוב גדול. כל פעם שאדם מתגבר על יצרו, יש לו זכות, זו עבודת ד' שלו. גם על יצר זה אפשר להתגבר, לנצח ולהצליח.

אולם בכל זאת, על הרב אבינר להסביר מדוע השאלה שהיתה קיימת מאז ומעולם עולה עכשיו דווקא. הרי העובדה שמעולם לא היו ניסיונות "לצאת מן הארון" ואילו היום הם קיימים אומרת דרשני!

אין דבר כזה: "הו'... דתי" [ההשמטה במקור, ההדגשה שלי]. הגדרתו של דתי היא – מי שמקיים שולחן ערוך, וזה נגר שולחן ערוך. אלא זה מתאים לתרבות האילית הקדומה שמצאה לה הדים רבים בתרבות המערב: הכול מותרים לך, כל יצר הוא לגיטימי, אין אמת מוחלטת, אין טוב מוחלט, האדם הוא קנה המידה של כל דבר, הטוב מוגדר על פי פילוח סטטיסטי. שחיתות הותרה בציבור.

התשובה היא שלא הטבע האנושי הוא שהשתנה, אלא האקלים התרבותי הממיר את מונחי החברה האילית במונחים פוסט-מודרניים הכופרים בטוב וברע ובאמת הטרוסצנדרנטית ומאיימים לפרק את הסדר החברתי.

אם נבחן את התשובה ביתר עיון, נראה שיש כאן כמה טענות שיש להעמידן במבחן הביקורת:

1. "דתי – זה מי שמקיים שולחן ערוך". טענה זו מורכבת למעשה משתיים: האחת – שהומוסקסואליות נמדדת בפעילות בלבד ולא בזוהות, והשנייה – שפעילות שכזו מפקיעה את האדם באופן אוטומטי מלהיקרא דתי או שומר מצוות. השאלה היא, האם חלים הכללים הללו על כל מי שעובר על כל דין אחר ב"שולחן ערוך"? הרב אבינר אינו מתייחס כאן אפילו להצהרה על הנטייה – אלא לעצם האמירה – שהנטייה המינית היא חלק מן הזוהות שלי, ועם זאת הנני רואה את עצמי כאדם דתי. מעניין

שהרב אבינר אף אינו משתמש כאן במונח "שומר מצוות", אולי ללמדנו שלא מדובר כאן בהתרופפות מעשית בלבד, אלא בפגם יסודי באמונה.

2. במאמר מוסגר הייתי אומר שהטענה כי התרבות האלילית (או התרבות הפוסט-מודרנית) כופרת בכל מערכת ערכים ונורמות טעונה הוכחה. היעדר מערכות נורמטיביות הוא דבר ששום חברה אינה יכולה להרשות לעצמה, ולכן קצת קשה להאמין שהדבר נעשה פעם בפועל. ברם, כוונתו של הרב אבינר היא כנראה לכך שתרכיבות מסוימות התייחסו לנושא ההומוסקסואלי בסלחנות, והחברה הפוסט-מודרנית מנסה להעתיק את היחס הזה. נראה שיש כאן יותר מרמז עבה לאפשרות של "המדרון החלקלק" המוביל מן ההכרה בזהות ההומוסבית להתפוררות של מערכת הערכים כולה.

3. הכפירה באמת המוחלטת ובטוב המוחלט, המבטאת את ההקצנה של הטיעון הפוסט-מודרני, היא בעיני הרב אבינר מאפיין מובהק של מה שעומד מאחורי הדרישה להכרה בזהות ההומוסבית.⁴¹ דבר זה עומד בסתירה מסוימת להמשך הדברים התומכים בתפיסה של מרכזיות האדם, כלומר הנחה הומניסטית מודרנית מובהקת. ייתכן שיש כאן אמירה הרואה קשר מובהק, קשר של תולדה, בין ההומניזם המודרני לניהיליזם הפוסט-מודרני. גם טענה זו טעונה הוכחה.

4. האמירה "הגדרת הטוב על-פי הפילוח הסטטיסטי" מתייחסת ככל הנראה להחלטתו של האיגוד הפסיכיאטרי האמריקני ב-1974 להוציא את ההומוסקסואליות מספר האבחון הפסיכיאטרי (DSM).⁴² יש כאן בלבול בין כמה מושגים: בין "טוב" לפתולוגי (הקביעה היתה שהנטייה ההומוסבית כשהיא לעצמה אינה פתולוגית), בין פילוח סטטיסטי (קביעת העובדה שאחוזים מסוים באוכלוסייה הם הומוסלבים) להגדרת מצבם מבחינת החוק הפלילי והיחס של רשויות הבריאות. בכל אופן, נראה שהבלבול הזה נוצר ככוונה תחילה, כדי להטיל על אלו המנסים להביא לדה-פתולוגיזציה של ההומוסקסואליות את האחריות להרס החברתי.⁴³

5. כמוכן, המכשלות של העניין אינן רק ברובד העקרוני, אלא בפגיעה הכללית במוסר החברתי – "הותרה השחיתות בציבור".

לאחר הדברים האלה מציע הרב אבינר חלופה:

אנו אומרים, לא מה שאנו רוצים אלא מה שד' רוצה. נתן התורה הוא בורא העולם ויש התאמה ביניהם. התורה היא טבעית לנו. הנטייה ההפוכה היא בניגוד גמור לטבע. הטבע מעיד כאלף עדים נאמנים נגדה, שהרי כך אי אפשר

41 התנועה ההומוסבית התגבשה כתנועת זהות מודרנית מובהקת. ראו אצל ליוואי לעיל, הערה 31.

42 ראו לעיל, הערה 14.

43 ניסיון דומה עשה, בין השאר, פרופ' ריצ'רד סוקרידס בספרו הפופולרי C.W. Socarides, *Homosexuality – a freedom too far*, Phoenix 1995. סוקרידס מאשים את APA (האיגוד הפסיכיאטרי האמריקני) במגפת האיידס שפרצה, לדעתו, כתוצאה מן ההחלטה משנת 1974. סוקרידס עצמו הוביל את ההתנגדות להחלטה בתוך הארגון, ולאחר שכשל בכך – הוביל את ההתנגדות לשינוי המדיניות ביחס להומוסקסואליות בתוך האיגוד הפסיכואנליטי האמריקני, שם

להוליד ילדים ולהרבות חיים, אלא לחדול חיים. לכן עברה היא העוקרת את החיים והיא ביהרג ואל יעבור. נמצאת למד שכאשר אדם אומר: אני רוצה כזאת – לא נשמתו הטהורה, נשמתו האלוהית היא המדברת, אלא הנפש הבהמית החיה שבאדם.

החלופה היא ההתחברות של האדם לנפש האלוקית שלו שהיא־היא הטבע האמיתי של האדם, כנראה בניגוד למה שהפסיכולוגים קובעים בנושא וגם בניגוד לחווייתו הסובייקטיבית של האדם, המוטעית בעליל. משתלבת כאן גם הראיה ”מן הטבע“ שאינו אמור באופן עקרוני להשאיר מקום לקיום ההומוסקסואליות כתכונה.⁴⁴ הדברים הללו מובילים למסקנה וליחס בפועל:

בוודאי שיש לקבל בחום ובאהבה כל אדם מישראל, אבל אהבה אינה לגיטימציה. גם סוטה – אנו אוהבים, וחז”ל מסבירים שאפילו נידון למוות נכלל במצוות ואהבת לרעך כמוך. ודווקא משום שאנו אוהבים אותו, אנו רוצים לעזור לו לחסל את יצרו או להתגבר עליו, כדי שיוכל להתחתן ולחיות חיים טבעיים, נורמליים, מאושרים בשמחה. זאת לדעת – אין זה נכון שיש גן של הנטייה הזאת.⁴⁵ אין זה נכון שהיחלצות ממנה מזיקה.⁴⁶ הכל שקרים וכזבים כדי לתת לגיטימציה לרע.

וההבטחה המפורשת היא ש”כולם בלי יוצאים מן הכלל יכולים להתרפא תוך זמן לא־ארוך. על פי רוב נטייה זו היא רק סימפטום של סיבה עמוקה יותר כגון צימאון לחום ולאהבה. כמובן יש צורך באסטרטגיה מתאימה: ייעוץ, פסיכולוג, סדנה וכדומה. הנצרך לעזרה יוכל לפנות בעילום שם למרכז ‘עצת נפש’.”⁴⁷

-
- השתנתה המדיניות רק ב־1991. לאחר מכן התייצב פרופ’ סוקרידס בראשו של הארגון NARTH – ארגון הגג של מטפלי ההמרה. ראו להרחבה במאמרי, לעיל, הערה 19.
- 44 אין זה המקום לדון בשאלות של השתלבות תכונה כמו הומוסקסואליות בביווגיה אבולוציונית ואפשרות של שימור גנים מסוימים באוכלוסייה, שעל פני הרברים מונעים או מעכבים את הופעתם של הצאצאים. לדיון בנושא ראו אצל ראהמן ווילסון, לעיל, הערה 26, עמ’ 57-69, וכמו כן אצל אוליביה ג’ארסון, ד”ר טטיאנה היקרה – ייעוץ מיני לכל הברואים, תל־אביב 2005, עמ’ 131-138. ראו גם J. McKnight, *Straight Science: Homosexuality, Evolution and Adaptation*, London 1997.
- 45 על הגנטיקה של הנטייה המינית ראו אצל ראהמן ווילסון, לעיל, הערה 26, עמ’ 43-57. אמירה שאין גן אחד הקובע נטייה מינית יכולה להיות נכונה, אך אין פירושה שאין מרכיב ביולוגי חזק בנטייה המינית או שהיא ניתנת לשינוי.
- 46 לסקירת הנוקים האפשריים של טיפולי ההמרה ראו אצל A. Shidlo & M. Schroeder, ‘Changing sexual orientation: the consumers report’, *Professional Psychology: Research and Practice*, 33 (2002), pp. 249-259.
- 47 בפירוט על “עצת נפש” – ראו את מאמרי המוזכר לעיל, הערה 19. במאמר מוסגר הייתי מציין חוסר עקיבות מסוים מצדו של רב אבינר כאשר הוא מציג את המשיכה ההומוסבית ככזו שהיתה מאז ומעולם, אך מציע לא רק את הפתרון המסורתי של לימוד המוסר וכו’, אלא גם טיפולים מודרניים. השאלה היא, מה נשתנה בעולם שהתגלה הצורך בטיפולים מודרניים בכדי להתגבר על היצר? הרב פיינשטיין מציע את המודל הישן של לימוד גמרא בתור התגברות. הרב אבינר מציע תרופה חדשה לבעיה הישנה, מבלי להסביר איך טיפולו בה עד עכשיו ומדוע הפסיקה דרך טיפול זו לפעול את פעולתה.

אם ננסה לעקוב אחרי המהלך במאמרו של הרב אבינר ניווכח שיש בו שני רבדים: אחד נראה כלפי חוץ ואחד נסתר. הרובד הנראה טוען לאמפתיה כלפי האדם הסובל בהתמודדות עם היצר והניסיון הכן לעזור לו במצבו הקשה. הרב אבינר אינו מאשים את האדם ההומוסקסואלי ב"יצר נגד הקב"ה" ואף מבטיח לו רפואה שלמה בתוך זמן לא-רב וללא הרבה מאמץ.

אלא שברובד הסמוי של המאמר יש טיעון מעגלי שאין כל דרך לפרוץ אותו. התשתית שהמאמר מתבסס עליה היא ש"אין דבר כזה הו... דתי" – כלומר, שלא קיים אדם דתי הומוסקסואל. זו אינה אמת שטעונה הוכחה, אליבא דרב אבינר, אלא אקסיומה. לא קיימת כל דרך לסתור את האקסיומה הזאת על-ידי נתונים מחקריים, כי הם כולם מן הסתם תוצר של אותה הרוח האלילית המפעמת הן בתרבות המודרנית והן במחקר המודרני. חוויותיהם האישיות של הפרטים אף הן אין בכוחן להפריך את הטענה ש"אין דבר כזה", כי אם הפרט אינו משתנה בטיפול הרי זה עצמו מוכיח שלא ניסה מספיק או לא רצה להשתנות, כי אילו רצה בכך, היה הדבר עולה בידו. כל מי שמנסה להציג מידע סותר, בין מחקרי (על אודות המקורות הביולוגיים האימננטיים לנטייה המינית) ובין טיפולי (על אודות הבעייתיות בטיפולים המוצעים ואף האפשרות שהם יזיקו) – יואשם מיד בהפצת שקרים. לכן אפשר מן הסתם להכריז על מאה אחוזי הצלחה בטיפול, שהרי כל כישלון אפשרי אינו הכישלון של השיטה המוצעת, אלא כישלוננו האישי של המטופל בדרכו להתגבר על היצר. התרופה האפשרית היחידה היא אם כן לעזור לו לקום ולהמשיך להתגבר על היצר.

אין זה המקום לדון ברמת היעילות של הטיפולים המוצעים במרכז "עצת נפש" שהקים הרב אבינר לטיפול ב"נטיות הפוכות", כלשונו, או לדון במגבלות של הטיפול המוצע.⁴⁸ הנושא המרכזי כאן איננו אם יש אנשים שטיפול כזה עוזר להם במטרתם לשנות את הנטייה – ונניח שיש כאלה לצורך הדיון. השאלה העקרונית היא מה קורה עם האדם המרגיש שמיצה את הדרך הטיפולית, ושהמשכה אינו עשוי להועיל אלא אולי אפילו להזיק. אדם כזה לא יוכל לשאוב כל אמפתיה מדבריו של הרב אבינר. הוא יוכל רק להתייטר מסבל וממצוקה – ואף ראוי לו לכאורה להאשים בכך את עצמו. זהו הרובד השני במאמרו של הרב אבינר המראה שהטון האמפתי של המאמר אינו אלא מראית עין בלבד. האמפתיה והאהבה אינן כאלה כלל, אלא הן בגדר ניסיון להכניס את הדתי ההומוסבסי למסגרת שבה הוא עצמו יודה ש"אין דבר כזה הו... דתי", כלשונו של הרב אבינר. שכן אם יודה שאכן זוהי זהותו – הרי בכך הוציא את עצמו מיד מן הכלל ושוב אינו יכול להיקרא "דתי". יתרה מזו, שילובו מתוך רחמים הוא דבר מסוכן, העלול לפורר את החברה ואף לגרור עוד אנשים לדרך של "הנטיות הפוכות".⁴⁹

48 ראו את מאמרי המוזכר בהערה 19. וכמו כן ראו מאמר מאת עורך האתר של "עצת נפש": רוני שור, 'אנשים יכולים להשתנות', צהר, כא (אדר תשס"ה), עמ' 123-137, ותשובתו של הרב עזריאל אריאל באותו הגיליון תחת הכותרת 'כל האנשים יכולים להשתנות?', עמ' 139-143. כמו כן ראו את תגובתו של הפסיכולוג הקליני ברוך כהנא, 'על דת, חברה ונטיות הפוכות', צהר, כב (אלול תשס"ה), עמ' 205-211.

49 ראו את תגובתו של איתי אליצור במקור ראשון, גיליון 338, י"ד בשבט תשס"ד (6.2.2004), עמ' 23,

המלחמה כאן היא אפוא על האופי המוסרי של החברה, ועל כך הפרט משלם את המחיר. ואולם, הרב אבינר אינו מוכן להודות שהוא אכן פוגע בפרטים אלא יוצר רושם שהוא מנסה לעזור להם, מתוך דאגה כנה לשלומם הנפשי ולמצבם הרוחני כאחד. הרב אבינר אמנם מציע להומוסקסואל אהבה, אלא שזו אהבה מותנית – התלויה בדבר – ובמקרה זה תלויה במוכנות שלו לנסות שוב ושוב לשנות את עצמו מתוך הבטחה ברורה לשינוי, גם אם אין זה ברור שלהבטחה זו יש כיסוי כלשהו במציאות.

לסיכום, נדמה שעמדתו העקרונית של הרב אבינר היא אי-קבלת קיומו של האחר ההומולסבי בתור שכזה. הוא אינו מהסס לנסות לכפות עליו מסגרת טיפולית או משפחתית מבלי להתחשב כלל ברצונו האישי, ובתוך כך מרעיף עליו אהבה מותנית ומייסר את מצפונו. בעמדה זו יש לדידו של ההומולסבי מבי טנום, ואהבת הזולת שבה אינה אלא מצג שווא.

הרב יובל שרלו והרב חיים רפופורט – להסתכל אל האחר

את העמדה הבאה ניסחו באופן בלתי תלוי שני רבנים – ישראלי ובריטי – הרב יובל שרלו, ראש ישיבת ההסדר בפתח-תקוה והרב חיים רפופורט, רב קהילת אילפורד שבלונדון ויועץ לענייני ביר-אתיקה לרב הראשי של אנגליה, הרב יונתן זקס. למרות הדגשים השונים בעמדותיהם, מדובר לדעתי בעמדה דומה. הרב שרלו הביע את עמדתו בעיקר במסגרת של שו"תים באתר מורשת שמקצתם פורסמו אחר כך בקבצים מודפסים.⁵⁰ הרב רפופורט פרסם לאחרונה ספר מקיף בנושא.⁵¹ אבקש אפוא להתמקד בכמה היבטים עקרוניים העולים מתשובותיהם המקיפות:

שני הרבנים מקבלים כעובדה את קיומם של אנשים בעלי זהות הומוסקסואלית בתוך אוכלוסייה אורתודוקסית.⁵² זהות זו היא תכונה מובנית של האישיות שלהם. כך הרב שרלו:

עובדה היא כי רבים מהחשים נטיות אלה מרגישים כי הם נולדו עם תכונה זו וכי לא הייתה בחירתם, לאמור: מהפניות אלי אני למד כי רבים רבים היו שמחים מאוד להשתחרר מנטייה זו, אולם אין הם חשים כל משיכה מינית לנשים, מרגישים משיכה עזה מאוד לגברים למרות שהדבר פוגע בהם חברתית

תחת הכותרת 'זהות ברזיה' 1. אליצור טוען שיש לנרות מן החברה ולהשפיל אנשים המצהירים על נטייתם המינית השונה, גם אם יגרום להם הדבר סבל, וזאת כדי לשמור על בריאותה של החברה.

50 עיינו לעיל, הערה 7.

Chaim Rapoport, *Judaism and Homosexuality: an Authentic Orthodox View*, London 2004.

52 רפופורט, עמ' 19, הרב שרלו בתשובה בשו"ת "מורשת", <http://www.moreshet.co.il/web/shut/shut2.asp?id=8185>. שני הרבנים מדגישים במיוחד את העובדה כי בקרב הציבור הדתי מדובר לרוב באנשים שהיו שמחים מאוד להיפטר מן הנטייה ואף עשו מאמץ אדיר בכיוון הזה, ודווקא אצלם המשיכה ממשיכה להתקיים – רבר המעיד, לכאורה, על היותה מרכיב מרכזי באישיותם. שני הרבנים אינם נוקטים דעה מסוימת מן הדעות הקיימות היום בעולם המחקר ביחס לאטיולוגיה של הנטייה המינית.

ואמונתית, ועל כן יש להתייחס לעובדת התחושה כעובדה ולא כרמאות עצמית.

וכך הרב רפופורט:

בכתיבת הספר הנוכחי אני מאמץ את המינוח המודרני. במהלך כל הספר, אני מתייחס להומוסקסואלים ולסביות בתור אלה שנטייתם היא לגמרי או בעיקר כלפי בני המין שלהם ולא כלפי המין השני. המילה "הומוסקסואל" מציינת את הזהות של הבן אדם ולא את ההתנהגות המעשית שלו שמתוארת במילים "הומוסקסואל פעיל".

הרב רפופורט מציין עוד, תוך שהוא מתייחס לדבריו של בעל אגרות משה שהבאנו לעיל, כי ברור שהומוסקסואלים דתיים רבים הם אנשים יראי שמים הרוצים לחיות את חייהם בתור יהודים שומרי תורה ומצוות ואין להם כל כוונה למרוד.⁵³

שני הרבנים מביעים גישה סקפטית ברמה זו או אחרת לגבי היעילות האפשרית של טיפולי ההמרה. שניהם אמנם אינם שוללים את טיפולי ההמרה כאפשרות לגיטימית, ואף מפנים אליהם במקרה הצורך,⁵⁴ אלא ששניהם מסייגים את דבריהם ואומרים שהיעילות של הטיפולים הללו שנויה במחלוקת גם בקרב המטפלים הדתיים, ולעתים טיפול זה עלול להיות בגדר בזבוז של זמן וייתכן שאף יסב נזק. המשמעות העיקרית של עמדה זו היא באמירה העקרונית שבטיפולים אלו אין משום פתרון יסודי לבעיה.⁵⁵

הרבנים שרלו ורפופורט מגיעים למסקנה בלתי נמנעת שהומוסקסואל דתי לא רק שהוא קיים, אלא שהוא ניצב בפני אתגרים קשים מאוד מבחינה דתית. הם מבינים שאתגרים אלו קשים בהרבה מהאתגרים השגרתיים שאיתם מתמודד יהודי שומר מצוות בחיי היומיום שלו. כתוצאה מכך, טוענים שניהם, האשמת ההומוסקסואל הדתי בנטייה שלו היא חטא בתחום שבין אדם לחברו ובגדר הלבנת פנים.⁵⁶ יתרה מזאת, ראוי שכלל הקהילה תהא מודעת למצוקה הקשה של ההומואים והלסביות הדתיים ותדע לקרב ולתמוך באנשים, במקום להרחיקם ולעשות להם דמוניזציה.⁵⁷

שניהם נוקטים עמדה מורכבת יותר ביחס להומוסקסואל פעיל החי מסגרת הקהילה הדתית. מצד אחד, שניהם סבורים כי קשר הומוסקסואלי הוא איסור חמור⁵⁸ ואין כל פתח הלכתי להתיר אותו.⁵⁹ מן הצד האחר, הם סבורים שאין להרחיק את ההומוסקסואל

53 רפופורט (לעיל, הערה 51), עמ' 29.

54 שם, עמ' 107-108; שרלו, <http://www.moreshet.co.il/web/shut/shut2.asp?id=29856>. מן הראוי לציין כי עמדתו של הרב רפופורט קיבלה גיבוי משרה של מטפלים דתיים וחרדיים שנתנו הסכמות לספרו, ובהם הרב ד"ר אברהם טברסקי, פרופ' אבא בורוביץ והרב ד"ר צבי ויינרב.

55 שם, עמ' 23-27; שרלו <http://www.moreshet.co.il/web/shut/shut2.asp?id=29856>.

56 שם, עמ' 36-48; שרלו, <http://www.moreshet.co.il/web/shut/shut2.asp?id=49693>.

57 שם, עמ' 68-76; שרלו, <http://www.moreshet.co.il/web/shut/shut2.asp?id=54447>.

58 ואין בהבחנה בין רמות החומרה של האיסורים השונים לטשטש עובדה בסיסית זו. ראו אצל רפופורט, שם, עמ' 1-18; שרלו, <http://www.moreshet.co.il/web/shut/shut2.asp?id=49693>.

59 שם, עמ' 40-44; שרלו, שם.

מן הקהילה הדתית,⁶⁰ ואף רואים בנטייה לשפוט לחומרה את החטא הזה דווקא, סוג של צביעות קהילתית שאין לה הצדקה הלכתית.⁶¹

כתוצאה מכך שני הרבנים מפתחים עמדה זהה, הגם שהיא נובעת מגישות שונות, ולפיה יש להבחין בין המעשה האסור של משכב זכר או קשר הומוסקסואלי אחר, שאותו יש לגנות ולהסתייג ממנו בתוקף, ובין עושה המעשה, שאותו יש לראות כיהודי וכחלק בלתי נפרד מן הקהילה היהודית. לפיכך, יש להשתדל שלא להחיל עליו עמדות שיפוטיות, אלא להפגין כלפיו אמפתיה יתרה, לנוכח הקשיים העצומים שבהם הוא נתקל בדרכו להיות יהודי שומר מצוות.⁶²

נושא עקרוני מאוד בדבריהם של שני הרבנים הוא היחס שלהם לנישואי הומוסקסואלים. שניהם מתייחסים בדבריהם לעמדות הגורסות כי חלה על הומוסקסואל חובה להתחתן, מבלי לגלות את העניין לאשתו העתידה,⁶³ ושוללים אותה בתוקף.⁶⁴ הם טוענים כי נישואין כאלה, בלי ליידע את בת-הזוג מראש, הם בבחינת מיקח טעות ממש ואף אינם מצריכים גט במקרה של פירוקם. טענה זו נובעת הן מגישתם העקרונית לחיוניותם של האהבה והאינטימיות בחיי בני-הזוג⁶⁵ והן מהיכרותם האישית מקרים רבים של נישואין כאלה, שעלו על שרטון באופן טרגי וכאוב. שני הרבנים נחושים בדעתם שנישואין כאלה אינם המצב הראוי לכתחילה (אם כי הם אינם פוסלים אותם בכל מקרה ובכל תנאי) ושמן הראוי להמליץ לאדם הומוסקסואלי שלא להינשא, אלא להשקיע את מרצו וכשרונותיו בתחומים אחרים.⁶⁶

דומני שלעמדותיהם של הרבנים שרלו ורפפורט משמעויות מרחיקות לכת, ועל כן ראוי להרחיב בהן.

הנקודה החשובה העולה מדבריהם היא ההכרה הברורה והבלתי מעורערת בקיום זהותו הממשית של האחר ההומולסבי. זו אינה אשליה או טעות של היצר בבחינת ”תועה אתה בה”, ואף לא משוגה של גיל ההתבגרות או נהירה אחרי ”הרוח המודרנית”.⁶⁷ זו

60 שם, עמ' 81-89.

61 שם, שם.

62 שם, שם; שרלו, <http://www.moreshet.co.il/web/shut/shut2.asp?id=54447>.

63 ספרו של הרב רפפורט נולד, למעשה, במידה רבה כתגובה לעמדה כזו. ראו שם, עמ' 101-104, וביתר פירוט את עמדתו בנושא בעמ' 90-101. עמדה דומה התפרסמה לאחרונה גם בארץ. ראה הרב יואל קטן וד"ר חנה קטן, 'מיקח טעות בקידושין', תחומין, כה (תשס"ה), עמ' 47-59. ראה גם במאמרו של שאול שיף בעיתון "הצפה", בעקבות המאמר ב"תחומין". <http://www.hazofe.co.il/web/katava6.asp?Modul=24&id=34660&Word=&gilayon=2425&mador> נפתח בתיאור מקרה שבו משפחה התפרקה כתוצאה מכך שבעל הומוסקסואל לא גילה את נטייתו טרם הנישואין והדבר גרם עגמת נפש רבה לזוגתו והיה למשל ולשנינה בקהילה. המאמר ב"תחומין" מגיע למסקנה שאסור להסתיר נטייה מינית לפני הנישואין.

64 שרלו, <http://www.moreshet.co.il/web/shut/shut2.asp?id=51763>, <http://www.moreshet.co.il/web/shut/shut2.asp?id=51116>.

65 בפרט בעמ' 97.

66 שם, עמ' 90-95.

67 ראו שם, עמ' 98-100. מן הראוי להפנות כאן גם לתשובתו של הרב אהרן פלדמן שהרב רפפורט מצטט, <http://www.jerusalemletter.co.il/archives/March24,1998/homow.htm>.

68 אם כי ראוי לציין שהרב רפפורט עושה בטענה זו שימוש מעניין כדי להגדיר הומוסקסואל פעיל

זהות מובנית, פנימית וברורה, וכל ניסיון לדון בה באופן רציני ומעמיק מצריך הודאה בקיומה הממשי. חוסר היכולת לשנות את הנטייה במקרים רבים (גם מבלי לנקוט עמדה החלטית לא ביחס ליעילות של טיפולי ההמרה ובוודאי שלא ביחס לאטיולוגיה המדויקת של הנטייה ההומוסבית) מחזקת את ההנחה שמדובר בזהות ממשית שיש לדון בקיומה מתוך הנחה שהיא לא תיעלם ולא תתפוגג. אליבא דשניהם אסור, כמובן, להקריב את הקוהרנטיות ההלכתית על מזבחה של האמפתיה, אך באותה המידה אסור להתפשר על האמפתיה העמוקה והכנה ביותר האפשרית כלפי האדם החי בדיכוטומיה בין רצונו הברור לשמור על ההלכה ובין תכונה מולדת המונעת ממנו לעשות זאת.

לעמדה זו יש השלכה על ההתמודדות ההלכתית עם התופעה. שהרי אם מקובל שלהומוסקסואל דתי יש זהות ומצוקות האופייניות לו, הוא בהכרח יגלגל לפתחם של הרבנים והפוסקים שאלות מסוג חדש, וחשוב שלרבנים אלו יהיו הכלים להתמודד איתן. ראוי לזכור כי טיפול לא רגיש במצוקתם עלול להביא לעתים לעזיבת אורח החיים הדתי,⁶⁸ להכניסם למסגרת של נישואין אומללים שתסב עוגמת נפש רבה להם ולבני זוגם⁶⁹ ואף להביאם למצבים שבהם ינסו לשלוח יד בנפשם חלילה.⁷⁰ יועצים ומטפלים דתיים אמורים לתת את דעתם על הנושא ולהיות ערוכים בהתאם.⁷¹

אנו רואים אם כן שלדעת שני הרבנים מוטלת על הקהילה הדתית חובה קשה של "שמאל דוחה וימין מקרבת", של ניסיון לקבל את האדם ההומוסבני ולגלות כלפיו אמפתיה עמוקה, ובד בבד לדחות לחלוטין את אורח חייו היומיומי. הבחנה זו קשה להשגה, ושני הרבנים מודים בכך, כמו גם בעובדה שאין בידם מתכון מדויק של מידות הקבלה והדחייה הרצויות.⁷² עם זאת, שניהם טוענים בנחרצות כי שיפוט מחמיר

כ"תינוק שנשבה", ראו שם, עמ' 79-81.

68 שם, עמ' 65, 117, 123; שרלו, <http://www.moreshet.co.il/web/shut/shut2.asp?id=2968>.

69 שם, עמ' 104-108; שרלו, <http://www.moreshet.co.il/web/shut/shut2.asp?id=517603>.

70 שם, עמ' 123; שרלו, <http://www.moreshet.co.il/web/shut/shut2.asp?id=31830>. גם בסרט לפניך ברעדה, המספר את סיפורם של הומוסקסואלים דתיים, משולב סיפור התאבדותה של בחורה דתית לסבית ישראלית. החשש בדבר סכנת ההתאבדות של הנוער ההומוסבני מעוגן היטב במחקרים המעידים כי נוער כזה נמצא בקבוצת סיכון משמעותית מאוד להתנהגות אוברדנית. ראו: D.M. Fergusson, L.J. Horwood, E.M. Ridder & A.L. Beautrais, 'Sexual orientation and mental health in a birth cohort of young adults', *Psychological Medicine*, 35 (2005), pp. 971-981. אך חשוב לציין שהסכנה לאוברדות נובעת לא מעצם הנטייה ההומוסבית, אלא מהיעדר התמיכה החברתית והמשפחתית בצעירים הללו. ראו: S.A. Safren & R.G. Heimberg, 'Depression, hopelessness, suicidality and related factors in sexual minority and heterosexual adolescents', *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 6 (1999), pp. 859-866.

71 דברים אלו אמרו באותו כנס ד"ר בנימין פלדמן, ראש היחידה הפסיכיאטרית בבית החולים "קפלן" וד"ר ג'ודי גדליה, ראש "נפש ישראל" והיחידה לנזירופסיכולוגיה בבית החולים "שערי צדק". דיווח של מחבר שורות אלו על הכנס אפשר לקרוא בכתובת <http://www.nrg.co.il/online/11/ART/875/785.html>.

72 רפורט (לעיל, הערה 51), עמ' 134-136; שרלו <http://www.moreshet.co.il/web/shut/shut2.asp?id=517603>.

לבדו אינו פתרון, וכי יש לנסות לתת מענה אופטימלי לסוגיה גם במסגרת של הכלים המוגבלים העומדים לרשותנו.

מסגרת מושגים זו יש בה בוודאי שינוי משמעותי לעומת שתי העמדות הקודמות שסקרנו. ראשית, היא אינה מחייבת את הדתי ההומולסבי לפתח רגשי אשם על עצם זהותו הנתונה, אלא מעודדת אותו לחשוב על התנהלות מעשית במסגרת זהותו. היא מחייבת אותו למאמץ מרוכז וקשה מאוד של התגברות עצמית, אך מנסה לתחום אותו באופן מקסימלי בתחום האפשרי ולא בתחום הדמיוני של שינוי הנטייה.

שנית, עצם השחרור של הדתיים ההומולסביים מחובת הנישואין עשוי ליצור לחץ על הקהילה הדתית לקבל אנשים הרוצים להשתייך אליה, אך אין להם מסגרת מתאימה. מציאות זו – שבה מצד אחד אין מחייבים הומוסקסואל להתחתן ומצד שני אין מחרימים אותו – תביא מן הסתם להתמודדות חברתית חדשה עם הסוגיה.

שלישית, הרב והפוסק מתפקדים כלפי הומוסקסואל באופן שונה מהמקובל. הרב יובל שרלו⁷³ מדגיש שכיום, גם בתפוצות וגם בארץ, הרבנים וההומולסבים כבר אינם השחקנים היחידים במגרש. הקהילה האורתודוקסית של היום רחוקה מלהיות קבוצה פסיבית הנשמעת להנחיות של הפוסק, אלא היא התארגנות דינמית, הדנה את הרבנים, בין שאר הדברים, על סמך היחס שלהם לשונה ולאחר. דתיים הומולסביים אף פונים לרבנים פעמים רבות לאו דווקא בשאלות ובבקשת הדרכה, אלא בבקשה לתווך בינם ובין המשפחה והקהילה. כל מי שעוסק היום בענייני הקהילה האורתודוקסית בארץ ובתפוצות, מן הראוי שיתן את דעתו על כך.⁷⁴

לסיכום עמדתם של הרבנים שרלו ורפפורט, ראוי להדגיש כי אין בה משום הצעת חידוש הלכתי רדיקלי השואף ”לעקור מן השורש” את הבעיות השונות הנובעות מיחס ההלכה לנושא ההומולסבי.⁷⁵ שניהם מדגישים שהאמפתיה שלהם נובעת אך ורק מהמודעות העמוקה לחומרת האיסור ההלכתי ומחוסר אפשרות מוחלט לעצב מסגרת הלכתית חדשה לרון בעניין. טענתם היא שניסיון כזה (שכמוהו נעשה בתנועה הרפורמית ואף בתנועה הקונסרבטיבית) יהיה בגדר חריגה מוחלטת מן האורתודוקסיה, חריגה שמתנתקת למעשה מעולם ההלכה. הדרך שהרבנים שרלו ורפפורט צועדים בה עם ולקראת האדם הדתי ההומולסבי נמצאת בתוך מסגרות ההלכה האורתודוקסית ולא מחוצה לה.

להלן ננסה לסקור עוד עמדה אחת, הטוענת לאפשרות לצעוד צעד אחד נוסף במסגרת האורתודוקסיה.

73 ראו דבריו בכנס ”נפש – ארגון בינלאומי של מטפלים דתיים”, שנערך בפברואר 2005. את דעתו זו השמיע הרב שרלו גם מעל במות תקשורתיות שונות.

74 דברים ברוח דומה השמיע באותו הכנס הרב יחיאל פאוסט, שהיה ראש ישיבת ההסדר ”מורשת יעקב” ברחובות. הרב פאוסט עוסק רבות בעניינים של שלום בית וגישור.

75 וראו בגיליון האחרון של *Edah Journal*: D. Rynhold, 'Compassion and Halakhic Limits: Judaism and Homosexuality: An Authentic Orthodox View by Chaim Rapoport', *Edah*, 5 (2005), pp. 123-128.

הרב סטיב גרינברג - מדרש חדש

הוגים דתיים רבים שעסקו בניסיונות להבין את מקומו של אדם בעל זהות הומוסבית בחברה הדתית הרגישו שלא די בקריאה להבנה ולסובלנות, אלא שיש לגשת לסוגיה באופן יסודי ולחפש דרך חלופית להבנת המקורות. ניסיונות כאלה נעשו בכמה כיוונים:

1. הדרך שאימצו הוגים מהזרם הרפורמי היתה ביטול האיסורים הכרוכים בהתנהגות הומוסקסואלית מכיוון שאלה "אינם תואמים את רוח הזמן".⁷⁶
2. הוגים מהזרם הקונסרבטיבי חלוקים כיום בדעותיהם, כאשר מקצתם מציגים עמדות שמרניות יחסית הדומות לאלו של הרב פיינשטיין⁷⁷ או של הרב רפופרט.⁷⁸ אחרים טוענים שהבנתנו את ההומוסקסואליות צריכה להשתנות באופן בסיסי גם ברמה החברתית, אם מתוך הבנה של מצבו של האדם ההומוסקסואלי בחברה המודרנית⁷⁹ ואם בשל תפיסתנו המחודשת לאור ממצאי המחקר העדכניים על אודות מהותה של הנטייה ההומוסבית.⁸⁰
3. חוקרים של התנ"ך והתלמוד ניסו לגבש דרכי פרשנות חלופיות לאיסור משכב זכור⁸¹ או לצמצם אותו לדרך התנהגות מסוימת ומוגדרת מאוד,⁸² ובו־זמנית ניסו להראות שפרקטיקות הומו־ארוטיות היו נפוצות תמיד בעם היהודי, והדבר אף בא לידי ביטוי במקורות שונים.⁸³

אף במחנה האורתודוקסי נשמעו קולות הקוראים לבדיקה מחודשת של הבנת המקורות מתוך שימוש בתובנות מודרניות מעמיקות ביחס לטבעה של הנטייה ההומוסבית.⁸⁴

- J. Magonet (Ed.), *Jewish Explorations of Sexuality*, Providence & Oxford 76
1995.
- D. Novak, 'AIDS : The contemporary Jewish Perspective', S.T. Katz (Ed.), 77
Frontiers of Jewish Thought, Washington 1993.
- M.D. Gold, *Does God Belong in the Bedroom?*, Philadelphia & Jerusalem 78
1992.
- H. Matt, 'A call for compassion', *Judaism*, 32 (1983), pp. 32-41 79
- E.N. Dorff, *Matters of Life and Death*, Philadelphia & Jerusalem 1998 80
- J.T. Walsh & J. Stiebert, 'Does the Hebrew Bible have nothing to say about 81
homosexuality?' *Old Testament Essays*, 14 /1 (2001), pp. 119-152
את האיסור המקראי במסגרת רחבה יותר של הבנת מקומה של ההומו־ארוטיקה בתרבויות
המזרח התיכון, יוון ורומא, ראו: Martti Nissen, *Homoeroticism in the Biblical World*,
Minneapolis 1998.
- S.M. Olyan, 'And With a Man You Shall Not Lie the Lying Down of a Women', 82
Journal of the History of Sexuality, 5 (1994), pp. 179-206; J.T. Walsh, 'Leviticus,
18:22 and 20:13: Who is Doing What to Whom?' *Journal of Biblical Literature*,
201 (2001), pp. 120-209. דבריו של ואלש מתבססים, בין השאר, על הניתוח האנתרופולוגי של מארי
דאגלאס של האיטורים בספר ויקרא, עיינו: M. Douglas, *Purity and Danger*, London 1966
- 83 דניאל בויארין, *הבשר שברוח* – שיח המיניות בתלמוד, תל־אביב תשנ"ט; דוד ביאל, ארוס
והיהודים, תל־אביב תשנ"ד.
- 84 מאשה טורנר, 'סובלנות מחייבת קבלה', דעות, 12 (תשס"ד), עמ' 44-45.

רוב ההוגים האורתודוקסיים אינם מתכוונים לפי שעה להיענות לקריאה זו. אך גם כאן יש יוצא דופן אחד.

הרב שטיב גרינברג מארצות-הברית, מורה ומרצה במכון ”כלל“, הוא בעל תשובה שהוסמך לרבנות בישראל ובארצות-הברית. לאחר שנים רבות של התלבטות קשה השלים הרב גרינברג עם נטייתו המינית ואף ”יצא מן הארון“ בריאיון עיתונאי. הוא קיבל החלטה עקרונית להמשיך באורח חיים יהודי אורתודוקסי אינטנסיבי ואף להיות פעיל למען יהודים אורתודוקסיים הומולסביים אחרים. לשם כך הוא השתתף באופן פעיל בצילומים ובהקרנות של הסרט לפניך ברעדה.⁸⁵ מאוחר יותר פרסם הרב גרינברג ספר מקיף על יהדות והומוסקסואליות ואף חנך אתר אינטרנט הנושא את שם ספרו.⁸⁶ הספר הוא פרי התמודדות רבת-שנים של המחבר עם הנושא, ובו הוא סוקר את המקורות סקירה מעמיקה וממצה. בהמשך נסקור את טענות היסוד של הספר ונתמקד בהצעותיו לפתרון הבעיה.

לאחר שגרינברג סוקר את ההתייחסויות לקשר בין גברים בתורה ואת היעדר ההתייחסות לקשר בין נשים, הוא ניגש לסקירת המקורות המאזכרים קשרים כאלה – מסיפורי דוד ויונתן בתנ”ך, דרך סיפורי ר’ יוחנן וריש לקיש בגמרא, שירי חיבה לנערים בשירה העברית של ימי הביניים וסקירת השו”תים בנושא. עד כאן תרומתו המקורית אינה משמעותית.

בהמשך עובר גרינברג לסקירה של סיבות אפשריות או טעמים לאיסור של משכב זכור בתורה. גרינברג סוקר שלוש סיבות אפשריות לאיסור זה (אי-העמדת צאצאים, פגיעה בסדר החברתי, בלבול של קטגוריות טבעיות) ודוחה אותן כלא-משכנעות או כלא-מספיקות כדי לבסס את התוקף של האיסור. לאחר מכן הוא מציע גישה רביעית. גישה זו מבוססת במידה רבה על הקריאה הדקונסטרוקטיבית של המקורות, ויסודה בגישות פוסט-מודרניות להבנת הזהות המינית בעולם הקדום ובימינו.⁸⁷ תפיסה זו רואה בקשר מיני בין שני גברים לא אינטראקציה של אהבה ואינטימיות, אלא אינטראקציה בעלת אופי של הפגנת דומיננטיות שמטרתה שליטה ובעלות. כך מפרש הרב גרינברג את האיסור התורני של משכב זכור, והחידוש שלו הוא בניסיון למקם את הפרשנות שלו בתוך הקשר משכנע של פסוקים, הלכות הרמב”ם והמדרשים מחד גיסא, ומתוך הקבלה מדרשית ליחסים עם האישה מאידך גיסא. בתוך כך מתגבשת אצל גרינברג ההבנה שהמונח ”משכבי אישה“ הנאסר ביחס לגברים מדבר לא על כל קשר אינטימי בין גברים, אלא דווקא על קשר בעל אופי פוגעני וכפוי, בין כלפי גבר ובין כלפי אישה. בכך, לכאורה, גרינברג מעמיד אופציה חדשה לפני אדם דתי הומולסבי – אופציה

85 האתר של הסרט <http://www.tremblingbeforeg-d.com>. האתר כולל חומר רב בנושא וכן הערות ביקורתיות על הסרט ותגובות להן.

86 Steven Greenberg, *Wrestling with God and Men: Homosexuality in Jewish Tradition*, Wisconsin 2004. כתובת האתר: <http://www.wrestlingwithgodandmen.com>.

87 על כך ראו: בויארין (לעיל, הערה 83); מישל פוקו, תולדות המיניות, תל-אביב 1996; David Halperin, *One Hundred Years of Homosexuality: And Other Essays on Greek Love*, New-York 1992.

שבמסגרתה הוא יוכל לקיים אינטימיות הומולסבית מלאה מבלי לוותר על נאמנות להלכה.

אולם, גרינברג עצמו מודע לבעייתיות של גישתו.⁸⁸ בסוף הפרק שבו הוא מפרט את פירושו החדשני, הוא גם מציין כי פירושו קרוב לוודאי לא יתקבל על-ידי הפוסקים בעולם האורתודוקסי. מדובר לכל היותר בתרגיל של פרשנות מדרשית, תרגיל נחמד ומעניין ואולי אפילו משכנע בפני עצמו, אך קשה לצפות שהוא יצמיח השלכות מעשיות רציניות בתחום ההלכתי.⁸⁹ לכן, בשני הפרקים המסכמים של הספר, גרינברג עובר לדיון מעשי יותר במסגרת האפשרויות ההלכתיות הקיימות, שיאפשרו לקהילה האורתודוקסית לקבל את האדם ההומולסבי אל שורותיה מבלי לאמץ גישות פרשניות רדיקליות. מוטב אפוא, גם לפי גרינברג, להשעות לפי שעה הצעות פרשניות רדיקליות לטובת פתרונות מעשיים יותר שיאפשרו שמירה על מסגרות משותפות מתוך כבוד ואי-הסכמה הדדיים.

הצעות מעשיות

ראינו שהטווח של עמדות הפוסקים ביחס לאנשים הומולסביים ומקומם בחברה הדתית הוא רחב, ועמדות אלו מבטאות לא רק את ההלכה ה"טהורה", אלא במידה רבה את השקפת העולם שמאחורי ההלכה, המטה-הלכה. הדיון בנושא נמצא בעיצומו, וקשה להסיק כרגע מסקנות חותכות וחד-משמעיות. אך עם זאת, אנסה להתוות מדיניות ראשונית כדיאלוג הלא-פשוט שבין האנשים ההומולסביים ובין הקהילה האורתודוקסית, מתוך הסתמכות על העמדות שסקרנו.

אמפתיה והכרה בזוהת ההומולסבית

נדמה שהמסקנה החשובה ביותר העולה מהסקירה שלנו היא כי הנחת יסוד לכל דיון במצבם של דתיים הומולסביים צריכה להיות הכרה מלאה בקיומו הממשי של האחר ההומולסבי. לכן עמדות הדומות לאלו של הרבנים פיינשטיין ואבינר אינן רק בגדר

88 גם הביקורת שהתפרסמה על ספרו של גרינברג מודה שההנמקה שלו אינה אורתודוקסית באופיה ורחוקה מלהציע פתרון מנומק ברמה ההלכתית. עם זאת, ביקורת זו מקבלת אפשרות לדיון הלכתי מחודש בנושא. ראו: Asher Lopatin, 'What makes the book orthodox? Wrestling with God and men by Steven Greenberg', *Edah*, 4 (2005), pp. 136-148.

89 השאלה של שינוי מסגרות ההלכה במסגרת הפרשנות הרדיקלית המושפעת מהתפיסות הפוסט-מודרניות בניחוח הטקסטים נידונה גם בהקשרים קרובים אחרים. ראו למשל: יואל פינקלמן, 'התגלות ללא משמעות', אקדמות, טז (אב תשס"ה), עמ' 199-207. פינקלמן מבקר את דרכה של תמר רוס לגבי הפרשנות הפמיניסטית הרדיקלית של המקורות. וראו את תשובתה של תמר רוס, 'המשמעות מתגלה בהקשר', אקדמות, טז (אב תשס"ה), עמ' 209-223. בין הנושא הפמיניסטי לנושא ההומולסבי קיימות הקבלות רבות ומעניינות שלא כאן המקום לדון בהן, ואפשר לעיין אצל גרינברג (לעיל, הערה 86).

של עמדות "מחמירות", אלא הן חוסמות כל אפשרות של דיון פורה והתייחסות ראלית למצב. אם טוענים שהאחר אינו קיים (בין שהוא מוגדר כ"מורד בהשם" ובין שהוא מוגדר כ"נוהה אחר היצר שיכול להשתנות"), הרי שאין צורך וגם אין אפשרות לנהל דיאלוג עם האחר הלא-קיים. גישה כזו מאפשרת התנהלות במצב של "עסקים כרגיל" מבלי לתת את הדעת על המצב הראלי, הכרוך במצוקה גדולה בעבור אנשים רבים, מצוקה אשר פעמים רבות גובלת בפיקוח נפש של ממש. במצב כזה אין כל תחליף לאמפתיה אמיתית, כאשר הכוונה היא לא לחיוכים ולמילות חיבה מן השפה ולחיוץ, שהן מהסממנים הבולטים של אמפתיה מזויפת, אלא להתייחסות המסרבת לשפוט את הזולת ככלים שונים מאלו שאדם שופט בהם את עצמו. ובדיוק כפי שהאדם ההטרסקסואלי מתייחס לזהותו לא כאל "יצר" או "דחף", אלא כאל זהות ממשית, כך הוא אמור לתפוס את זהותו של האדם ההומולסבי ולהתייחס אליה בהתאם.⁹⁰

התייחסות אמפתית מלאה נחשמת פעמים רבות בידי שני גורמים: האחד הוא חשש להפגין הזדהות עם התנהגות העומדת בניגוד להלכה, והשני הוא חשש שסובלנות וקבלה יוחלפו בעידוד ובתמיכה שיסייעו גם למתלבטים בזהותם "להחליק" לכיוון הומוסקסואלי.⁹¹ החשש הראשון קיים בכל אינטראקציה עם מי שעובר על הלכה זו או אחרת, אלא שבמקרה של האדם ההומולסבי העניין הוא קל יותר, מכיוון שאין מדובר בהתנהגות פומבית של עברה על מצוות ההלכה, אלא בפרסום או בחשיפה של הזהות המינית של הפרט. ניסיון להאשים פרט כזה ב"מרד נגד ההלכה" בשל זהותו הוא מעליב ולא-צודק, וזו התנהגות הגובלת לעתים בהלבנת פנים. כמו כן, על-פי הידע המחקרי הנמצא בידינו, אין תנודתיות משמעותית בתחום הנטייה המינית, בייחוד לא אצל הגברים.⁹² לאור זאת, החשש מפני השפעה על נטייתם של "מתלבטים" אינו רלוונטי. אפשר להציע אפשרות נוספת, והיא הדגשה מתמדת של קדושת המשפחה בישראל כאידאל החשוב ביותר. הדגשה זו תסייע בידי המתלבטים לדעת תמיד מהו הכיוון הרצוי של בחירתם מבלי לפגוע בהפגנת האמפתיה כלפי האנשים שאפשרות זו אינה עומדת על הפרק מבחינתם.

האתגר הקהילתי

החיים הדתיים מתנהלים תמיד במסגרת של הקהילה. לנוכח תהליכי ההתפרקות הפוסט-מודרניים, נודע להשתייכות הקהילתית תפקיד חשוב עוד יותר.⁹³ כתוצאה מכך, השתייכות לקהילה היא קריטית בעבור הדתי ההומולסבי כדי שיוכל להמשיך ולתפקד בתור יהודי שומר מצוות. קהילה אורתודוקסית יכולה לאמץ כמה דגמים

90 ראו אצל ליוואי (לעיל, הערה 31).

91 לגישה זו מצד פסיכולוג חילוני דווקא, ראו: E. Pattullo, 'Straight talk about gays', *Commentary*, 94 (1992), pp. 15-23. לניתוח ולביקורת של עמדה זו ראו: A. Sullivan, *Virtually Normal*, New-York 1995, pp. 102-106.

92 עיינו לעיל, הערה 30.

93 שי בן יוסף, 'התחדשות הקהילתיות היהודית לנוכח הפוסט-מודרניזם', אקדמות, יג (תשס"ג), עמ' 103-130.

עיוניים ביחס לאדם הדתי ההומולסבי, כאשר סביר להניח שכל אחד מן הדגמים הוא בעייתי ברמה זו או אחרת מבחינה עיונית.⁹⁴ מכל מקום, המטרה המשותפת של כל הגישות הללו צריכה להיות העזרה לאדם הדתי ההומולסבי להמשיך באורח חיים פעיל של שמירת תורה ומצוות ולא לוותר עליו, גם בהיעדרו של פתרון הלכתי מקיף.⁹⁵ אתגר זה הוא ללא ספק משמעותי, ולכן ארחיב כאן לגבי התנאים הבסיסיים הנדרשים להתמודדות עמו.⁹⁶

ראשית, על הרבנים ואנשי הציבור הדתיים להימנע מלהתבטא בציבור באופן העלול לפגוע באנשים הומוסביים ולהעליב אותם או להציג אותם בתור אנשים מופקרים, כמי שמהווים איום על החברה, מפיצים מחלות או פוגעים בילדים. לתפיסות כאלה אין כל קשר להלכה, והן פוגעות ברבים ואינן מועילות לאף אחד. ההוראה המדברת על האיסורים של משכב זכור חייבת לכלול הדגשה שמדובר במעשה אסור ולא ב"בן-אדם אסור". להפך, מן הראוי לעורר אמפתיה גדולה יותר כלפי האנשים ההומולסביים, מתוך הבנה שהאתגרים שהם מתמודדים איתם כדי להיות יהודים שומרי מצוות גדולים יותר וקשים יותר מאלו של אדם דתי מן המניין. קיימים גם היבטים נוספים האמורים לשרת מעורבות יתר אמפתית כלפי חלקים מסוימים של הקהילה הדתית ההומולסבית (כגון נשאי איידס). אפשר להתייחס גם לרובד הציבורי הרחב יותר, שבו פועלים יהודים אורתודוקסיים לעיצוב החברה הכללית, יהודית ושאינה יהודית, במסגרת של תנועות חברתיות וחקיקה. גם כאן יכולה קהילה אורתודוקסית שלא להזדהות אוטומטית עם הכוחות השמרניים המנסים לבלום הכרה בזכויותיהם של האנשים ההומולסביים תוך שימוש ברטוריקה תוקפנית כלפיהם, אלא להתמקד בשמירת הסטטוס קוו⁹⁷ – דבר חשוב במיוחד לאור העובדה שגם בארץ וגם בחו"ל האורתודוקסיה היא קבוצת מיעוט, וניסיון לפגוע בקבוצות מיעוט אחרות יכול לפעול כ"בומרנג" מבחינתה.

שנית, אנשים דתיים הומוסביים אינם אמורים לצפות מהקהילה האורתודוקסית שתהיה שותפה לקידום מטרות של הקהילה ההומולסבית הכללית. בית-כנסת הוא מקום לתורה ולתפילה ואולי גם לפעילות של צדקה, אך הוא אינו אמור לשרת מטרות פוליטיות. מאבקים למען מצעדי גאווה או נישואין הומוסביים מן הראוי שיישאר מחוץ לקהילה הדתית. יש לציין גם שהאופי של מצעדים אלו הוא פעמים רבות בלתי צנוע ופרובוקטיבי, ובתור שכזה עלול לחזק את הסטראוטיפים השליליים הקיימים

94 אפשרות אחת היא לאמץ מודל של "תינוק שנשבה" שרפפורט מביא בספרו, וראו הסתייגות של אבא ברוביץ בהקדמות לספר. אפשרות אחרת היא דגם של "אונס רחמנא פטריה" שנדחה על-ידי רפפורט, אך אומץ בידי גרינברג ועוד כמה הוגים, ובהם נורמן לאם, שלמה ריסקין ונתן לופס קרדו – ראו הפניות לנושא אצל גרינברג ורפפורט. ראו לעניין זה גם מאמרו של רונן לוביץ, 'סלידה, סובלנות או מתירנות', דעות, 11 (תשס"א), עמ' 9-15, וגם את התגובות: דעות, 12 (תשס"א), עמ' 44-47.

95 וראו הצעה בעניין אצל Haviva Ner-David, *Life on the Fringes: a Feminist Journey Toward Rabbinic Ordination*, Needham, Mass. 2000, pp. 110-119.

96 את הקווים לכך אני מתווה על-פי הכתוב אצל גרינברג בפרק האחרון וגם על-פי נר דוד (לעיל, הערה 95), עמ' 110-119.

97 M. Stern, 'Gay rights and Orthodox response', *Tradition*, 38 (2004), pp. 123-140

ממילא ביחס לאוכלוסייה ההומוסבית (כגון התמקדות יתר בנושאים הקשורים למין או הזדהות גורפת עם קבוצות פוליטיות מסוימות).⁹⁸ בדומה לדברינו בסעיף הקודם, שמירה על הסטטוס-קוו של השתייכות קהילתית גוברת במקרה כזה על הצורך בהישגים חברתיים שונים. חשוב גם שהתקשורת לא תנסה לדלות מההנהגה האורתודוקסית דווקא התבטאויות שונות בנושאים של האקטואליה הבווערת, כגון מצעדי הגאווה והכרה בזכויותיהם של הזוגות החד-מיניים. התבטאויות אלו בתקשורת יוצרות פעמים רבות רושם של יחס עויין, כאשר האופי התקשורתי של הראיונות וההתבטאויות אינו מאפשר להסביר עמדות מורכבות. כתוצאה מכך התקשורת, שמתכוונת פעמים רבות לעורר מודעות לנושא ההומוסבית, פוגעת, בכוונה או שלא בכוונה, באפשרות לקיים דיון רציני ואחראי בנושא.

הנובע מכך הוא שאנשים דתיים הומוסביים אמורים לשאוף להשתלבות בקהילה האורתודוקסית הקיימת ולא להקמת קהילה נפרדת לעצמם.⁹⁹ הקמת קהילה כזו היא בגדר פרישה מן הציבור, ולאורך זמן היא פוגעת גם בדתיים ההומוסביים, המוצאים את עצמם מורחקים מן הקהילה, וגם בקהילה שמשללת ממנה התרומה הייחודית שהדתיים ההומוסביים היו יכולים להעניק לה באמצעות מעורבות קהילתית פעילה. דתיים הומוסביים אינם בעלי מנהגים ייחודיים הדורשים מהם הקפדה במסגרת קהילתית נפרדת, בדומה לעדות שונות בישראל, אלא קבוצת זהות. אין בזהות זו סיבה לפרישה מן הציבור, לא בכפייה (בשל לחץ חיצוני) ולא מרצון (להיבדלות).

אם יש נושאים בעלי פוטנציאל לגרימת פירוד, הרי שכאן ראוי להזכיר את סוגיית הנישואין ההומוסביים, המצויה לאחרונה על סדר היום הציבורי, הן בארצות-הברית והן בישראל. המאבק בנושא הזה הוא מאבק אזרחי, והוא נמצא מחוץ לתחום של ההלכה בפרט והחברה הדתית בכלל.¹⁰⁰ כל הדיון הוא בתחום האזרחי, ואין כל דרך הלכתית להחיל קדושה על היחסים ההומוסביים. לכן אין חובה לפרש את העמדה ההלכתית הזאת כגינוי או כסלידה בהכרח, אלא כעמדה שלפיה נישואין חד-מיניים אינם בעלי תוכן הלכתי ומשום כך אינם רלוונטיים.¹⁰¹

הנאמר לעיל אינו סותר את ההנחה שגם פרטים וגם זוגות הומוסביים ייחשפו בתוך הקהילות האורתודוקסיות ברמה הולכת וגוברת. הקהילה יכולה לצפות מאנשים שלא יחצינו את ההיבט המיני של היחסים בפומבי, אך אי-אפשר לצפות מהם שיסתירו את זהותם. הדבר לא רק מעצים את הסטיגמה ואת רגשי האשם בנושא, אלא פוגע

98 כמובן, אין במה שאמרתי כדי להצדיק ולו במקצת את האלימות המילולית והפיזית שהיינו עדים לה במצעד הגאווה האחרון שהתקיים בירושלים, ומרים ידו על רעהו נקרא רשע תמיד – גם במצב זה.

99 ראו אצל רפפורט (לעיל, הערה 51), עמ' 86-89.

100 גם האיגוד הפסיכיאטרי האמריקני שתמך בזכותם של הזוגות החד-מיניים להינשא הרגיש שהתמיכה היא בתחום של נישואין אזרחיים בלבד ולא בתחום של מסורות דתיות. על כך ראו: www.psych.org/edu/other_res/lib_archives/archives/200502.pdf.

101 אין זה נוגע לתחום העצמאי של האפשרות לערוך הסכמי זוגיות או ממון שונים, וראו את מאמרו של סטיב גרינברג בנושא <http://www.indegayforum.org/authors/greenberg/> greenberg1.html, וגם את דבריו של הרב לוביץ בנושא (לעיל, הערה 94).

באופן משמעותי בתפקוד חברתי יומיומי ומעמים על הפרט ההומולסבי עומס קשה של שקרים והעמדות פנים.¹⁰² כל אדם אמור להיות בטוח שיזכה להתקבל במשפחתו ובקהילתו, גם בהיעדרה של הגדרה הלכתית ברורה למצבו.

ייתכן שהיעדר ההגדרה ההלכתית מעצים עוד יותר את הצורך בהשתייכות הקהילתית, זאת מכיוון שברגע שהפרט ההומולסבי חש בקיומו של "חלל" הלכתי מסוים ביחס אליו, הדבר מעצים אצלו תחושה של חריגה מכל המסגרות ההלכתיות בפרט והנורמטיביות בכלל.¹⁰³ במצב כזה העצמת ההשתייכות הקהילתית היא צו השעה. השתייכות זו אמורה להתבטא בהענקת תחושה לאדם הדתי ההומולסבי שהוא שותף מלא לכל הנעשה בקהילה, כולל הצטרפות לתפילות כציבור, מינוי לשליח ציבור, כיבודים כגון פתיחת הארון ועלייה לתורה, השתתפות בלימוד והעברה של שיעורים תורניים, השתתפות בפעילויות של צדקה ועוד. ייתכן שדווקא הפרט ההומולסבי שאינו מקושר למשפחה יכול להתמסר למשימות הללו יותר מחבר קהילה הטרוסקסואלי נשוי.¹⁰⁴

בנושא הקהילה ויחסה לאחר, מן הראוי להזכיר עוד היבט. נוסף על דרישתם של הדתיים ההומולסביים להשתלבות פעילה בתוך הקהילה הדתית, קיימת דרישה כזו גם מצדם של חילונים והומולסביים, שמצד אחד אינם מוכנים לוותר על אורח חייהם המוצהר, אך מן הצד האחר מעוניינים לפתח זיקה משמעותית יותר ליהדותם.¹⁰⁵ הנושא כבר נמצא היום על סדר יומם של הרבנים.¹⁰⁶ עניין זה מעורר גם דיונים נרחבים יותר לגבי אופייה של הקהילה האורתודוקסית והאפשרות שקהילה זו תפתח את שורותיה

102 ראו אצל רפפורט (לעיל, הערה 51), עמ' 106-108, בנוגע לתפיסה של "יציאה מהארון" כחובה שבין אדם לחברו במצבים מסוימים.

103 ראו אצל קורן (לעיל, הערה 2) על תחושתם של דתיים הומולסביים רבים ש"אם אני כזה – אין טעם לשמור תורה בכלל".

104 ראו אצל פלדמן (לעיל, הערה 66). הרב רפפורט מעלה בספרו (עמ' 118) הצעה, שלפיה יוכל הומוסקסואל דתי להשתלב במוסד הוראה לבנות. הרב רפפורט מדגיש, כי שילוב כזה ידרוש חשיפת נטייתו המינית של המורה לצוות של המוסד, כחלק מגילוי הנאות הדרוש בעניין.

105 מן הראוי לציין שמדובר בתופעה חדשה יחסית. עד לא מכבר הפגינו רוב הפעילים הבולטים של הקהילה ההומולסבית בארץ עוינות או אדישות כלפי היהדות, והיחס שלהם אליה הסתכם בעיקר בריבים קולניים עם פעילים דתיים מעל במות פוליטיות ותקשורתיות. הדבר גרם גם להיחלשות משמעותית בויקתם של ההומולסבים החילוניים בארץ לזהותם היהודית וכן לקושי גדול מצדם של הדתיים ההומולסביים להשתלב בקהילה ההומולסבית הכללית בארץ, לנוכח אדישותה של זו למורשת היהודית. המצב הזה מעורר השתאות ותמיהה אצל פעילים הומולסביים יהודים בחו"ל, וראו למשל בספר Lee Walzer, *Between Sodom and Eder: a gay journey through today's changing Israel*, New-York 2000. המחבר, ששימש בעבר סגן נשיא הקונגרס היהודי ההומולסבי העולמי, מציין שלצד הצלחתה המרשימה של הקהילה ההומולסבית בארץ בתחומים הפוליטיים והקהילתיים, היא לוקה בחסר רציני מאוד מבחינת הזיקה (הדתית או החילונית) ליהדות ובהיעדר עניין כללי בזהות היהודית (כדוגמה למי שהם יוצאי דופן מבחינה זו הוא מציין את אילן שיינפלד, משורר וסופר גאה בולט, ואת קבוצת לימוד המקורות "מוח גברא", שייסד הרב גרינברג ואשר התאספה בירושלים). הספר יצא לאור לפני שהחלה הקרנת הסרט לפנץ ברעדה ונפתח הדיון האינטנסיבי בנושא של הדתיים ההומולסביים.

106 ראו את תשובתו של הרב שרלו בעניין בשו"ת באתר "מורשת" <http://www.moresheet.co.il/web/shut/shut2.asp?id=61761>

לאנשים המנהלים אורח חיים דתי חלקי בלבד, או גם לגבי שינוי ההגדרה למושג של “קהילה פתוחה”, קהילה לא מוגדרת (“פוסט־זרמית”) וכיוצא בזה.¹⁰⁷

צניעות וקדושת המשפחה

מן הראוי להעיר עוד שתי הערות חשובות לגבי שני מוטיבים נפרדים החוסמים במידה רבה את השיח על הנושא ההומולסבי בציבור הדתי. הכוונה היא למוטיב הצניעות ולמוטיב קדושת המשפחה.

מוטיב הצניעות מרכזי מאוד ביהדות, ובזמן האחרון נידונו היבטים רבים שלו.¹⁰⁸ ההיבט המרכזי לענייננו הוא התפיסה ולפיה עצם הדיון בעניין ההומולסבי אינו ראוי מכיוון שהוא מוציא לרשות הרבים את הנושא שמטבעו השתיקה יפה לו. יש אף מי שמנסים לומר שכל מהותה של התנועה ההומולסבית היה מאז ומתמיד ערעור הן על קדושת המשפחה והן על אתוס הצניעות,¹⁰⁹ וכך הם מבקשים למנוע כל אפשרות של דיון כזה בעתיד. האירוניה בכך היא, כמובן, שהם עצמם מעלים לדיון את הנושא שלא אמור לדעתם לעלות לדיון, ומקצתם אף מודעים לדילמה הזו.¹¹⁰ נוסף על כך, גם דילמות רבות אחרות, אפילו כאלה הקשורות לנושאים שבינו לבינה, עולות לאחורונה לדיון ציבורי,¹¹¹ ואין כל סיבה שדווקא הנושא הזה יישאר בצל. אלא שהעניין הוא עקרוני יותר.

לגבי האדם הטרוסקסואלי קיימת הבחנה ברורה בין נטייתו המינית ובין פעילותו המינית. הזכרת הנטייה ודיבור עליה, או נתינת רמזים משניים שונים לסביבה המורים שהנטייה היא הטרוסקסואלית — פעולות אלו אינן נחשבות להתנהגות בלתי צנועה, אלא נורמלית בעליל. לעומת זאת, שיח חברתי על פרטי החיים האינטימיים נחשב ללא־מקובל ולא־צנוע. לגבי האדם ההומולסבי ההבחנה הזו לפעמים “נעלמת”, ועצם האזכור של הנטייה המינית נחשב להצגה פומבית של החוויות בחדר המיטות. תפיסה זו עושה עוול כפול לאדם ההומולסבי: פעם אחת כאשר היא מצמצמת את זהותו לכדי

107 ראו דיון בעניין זה אצל רפפורט (לעיל, הערה 51), עמ' 81-89 ומראי מקומות שם, המפנים לתשובות בנושא, ובין השאר, שו”ת מהר”ם שיק, אורח חיים, שד. לדיון בנושא של קהילה פתוחה, ראו: אבי קדיש, ‘הקהילה היהודית הפתוחה’, מקור ראשון, מוסף “שבת”, ערב חול המועד סוכות, י”ט בתשרי תשס”ו (21.10.2005), עמ' 4-5.

108 יוסף אחיטוב, ‘צניעות: בין אתוס למיתוס’, נחם אילן (עורך), עין טובה: דו-שיח ופולמוס בתרבות ישראל — ספר יובל למלאת עי”ן שנים לטובה אילן, תל-אביב תשנ”ט, עמ' 224-263; יהודה הרצל הנקין, ‘הלכות צניעות ויישומן בימינו’, צהר, ו (תש”ס), עמ' 61-67.

109 N. Lehrman, ‘Judaism versus Homosexuality: A Historical, Religious and Psychological Review’, *BOr HaTorah*, 14 (2004), pp. 137-152.

110 H. Goldberg, ‘Homosexuality: A Religious and Political Analysis’, *Tradition*, 27 (1993), pp. 29-38.

111 ראו לדוגמה את ספרו של הרב יובל שלוו, רשו”ת היחיד (לעיל, הערה 7), המכיל תשובות רבות בנושאים האינטימיים. דוגמה אחרת היא מאמרו של יוסי גרייבר, בינו לבינה — בין הלכה למעשה, דעות, 20 (תשס”ה), עמ' 8-12. שעורר דיון חריף בעניין רווקים ורווקות מבוגרים בציבור הדתי, כולל הדיון הטעון על “טבילת רווקות”. [הערת המערכת: ראו גם הפולמוס בגיליון זה של אקדמות].

תפקוד ביולוגי פשטני (דבר שאדם הטרוסקסואלי לא היה מוכן בשום פנים ואופן לסבול ביחס לעצמו), ופעם שנייה כאשר היא מעוררת אצלו את התחושה שההתלבטויות שהוא חווה בחייו ובאמונתו הן בעצם "טמאות" ו"מלוכלכות", והוא עצמו טמא מעצם היותו מרגיש אחרת. אין לתפיסה זו ולא כלום עם ההלכה ועם הצניעות, אך יש לה בהחלט קשר מובהק עם פוביות שונות ורגשי אשם. כמובן, חשיפה אינה מטרה בפני עצמה, וראוי לו לאדם ההומולסבי לבחור מתוך מחשבה תחילה את הזמן, המקום וההקשר הראויים כדי לדבר על זהותו עם משפחתו וחבריו. הדבר תלוי בגורמים רבים, אישיותיים, חברתיים ונסיבתיים, ואין פה כל מתכון חד-משמעי. עם זאת, ניסיון להחביא באופן מוחלט את הנטייה המינית יהיה תמיד הרסני גם לפרט החווה רגשי אשם ונאלץ לשקר ולהעמיד פנים וגם לקהילה שמופרים בה יחסי האמון הטבעיים בין האנשים. לכן מן הראוי שכללי חשיפה החלים על כל עניין זהותי יחולו גם על הנושא של הזהות המינית.¹¹² נוסף על כך, יש לציין שאנשים רבים ניוונים מן הסטראוטיפים השליליים הרבים כלפי אנשים הומוסלסביים. פעמים רבות הדרך היעילה ביותר להפיג את הדעות הקדומות היא שוב החשיפה, מכיוון שאם היא אינה מתרחשת – גם הפרט ההומולסבי וגם הסובבים אותו נמצאים במעגל סגור: הקהילה מחזיקה בסטראוטיפים שליליים כלפי האדם ההומולסבי והדבר בא לידי ביטוי באווירה ובהתבטאויות מזדמנות של האנשים, כתוצאה מכך הפרט ההומולסבי אינו מעוניין להיחשף, והקהילה נשארת בעקבות כך ללא מודעות לקיומם של הפרטים ההומולסביים בתוכה, וחוזר חלילה.¹¹³ אפשר לשבור את מעגל הקסמים הזה רק באמצעות "יציאה מהארון", בתנאי שאין מתרחקים לא מארון הקודש ולא מארון הספרים היהודי.¹¹⁴

לגבי אתוס המשפחה – אין צורך לחזור ולהדגיש את מרכזיותו של ערך המשפחה ביהדות ואת האמונה שהמשפחה היא עתידו של העם היהודי. הדברים ברורים וידועים. התחום שבו הדברים ברורים וידועים פחות הוא התחום של המיעוט שאינו מסוגל מסיבות שונות להקים את המשפחה היהודית הנורמטיבית, ומיעוט זה כולל גם את האנשים ההומולסביים. אי-אפשר לומר, כפי שמנסים לומר אנשים קיצוניים מימין ומשמאל, שמדובר בניסיון להחליף את התא המשפחתי המסורתי, או באידאולוגיה של "משפחה אלטרנטיבית". חלופה היא מצב שבו אפשר להחליף את הדבר האחד במשנהו; כשמדובר בנטייה המינית, לרוב אין באפשרותם של ההומולסבים לעשות

G.M. Herek, 'Why Tell If You're Not Asked? Self-Disclosure, Intergroup Contact and Heterosexuals Attitude Toward Lesbians and Gay Men', L.D. Garnets & D.C. Kimmel (Eds.), *Psychological Perspectives on Lesbian, Gay and Bisexual Experiences*, 2nd edition, New-York 2003, pp. 270-299

G.M Herek, 'The psychology of sexual prejudice', *Current Directions in Psychological Science*, 9 (2003), pp. 19-22

114 ואכן מחקרים מראים שחשיפה גוברת להיכרות עם הומוסלסבים אחרים מסייעת להפגת הדעות הקדומות ביחס אליהם, ראו: "Some of my best friends": Intergroup contact, concealable stigma, and heterosexuals' attitudes toward gay men and lesbians', *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22 (1996), pp. 412-424

זאת, וגם רובם המכריע של פוסקי ההלכה מודים שאין אפשרות אמיתית לקיים משפחה בהיעדר הזיקה הממשית לבן המין השני – כפי שצינינו לעיל בעניין גישתם של הרבנים רפפורט ושרלו. נובע מכך שהאנשים ההומולסביים אינם מאיימים איום ממשי על חוסנה של המשפחה היהודית.

האיום – אם ישנו – בא מכיוון אחר לגמרי. פעמים רבות אנו עדים למקרים קשים שבהם משפחתו של הפרט ההומולסבי מתנכרת לו לאחר שנודע לה על נטייתו. החשש הוא שהסטיגמה תדבק במשפחה ותפגע במעמדה בקהילה, בשידוך של הילדים ועוד. כתוצאה מכך, הילדים מורחקים פעמים רבות מן הבית, והקשר שלהם עם המשפחה מתנתק. הדבר גורם לרבים מהם תסכול רב ומעיב לא רק על הקשר שלהם עם ההורים, אלא גם על זיקתם הכללית לאמונה ולשמירת המצוות. אנשים דתיים רגילים מטבע הדברים לחגוג את החגים ואת האירועים המשפחתיים בבית, בחיק המשפחה, והניתוק מן הבית (ללא מסגרת של משפחה חלופית) גורם להתערערות של כל הזיקה למסגרת הדתית. גם בנושא הזה חשוב מאוד לדעת כיצד נוקטים גישה שבה אמנם שמאל דוחה – אבל ימין מקרבת, ובפרט כשמדובר באדם שלא בחר לחוות התמודדות כזו אלא אולץ לעשות זאת, והוא זקוק דווקא עכשיו ובאופן מיוחד לחום ולתמיכה ולמסגרות התמיכה הטבעיות ביותר שלו, דהיינו למשפחה.¹¹⁵

כפי שכבר הזכרנו, אף שהאפשרות לשינוי כולל של הנטייה המינית היא בעייתית, יש למטפלים דתיים הרבה מה לעשות בעבודה עם דתיים ההומולסביים, דבר המעמיד בפניהם דילמות אתיות לא-פשוטות.¹¹⁶ ייתכן שדווקא צניעות טיפולית רבה יותר ולא ניסיון לפתור את הבעיה באופן מוחלט יניבו תוצאות טובות יותר לאורך זמן בתחום של חרדות, דיכאונות, התמכרויות ודחפים אוכדניים אצל האוכלוסייה ההומולסבית, בפרט זו הצעירה, וגם יתנו לה כלים נפשיים ורוחניים להתמודדות המורכבת שלהם.¹¹⁷

כאן יש להעיר על סוגיה נוספת ששורר לגביה בלבול רב. הטיפול המסייע למטופל להשלים עם נטייתו המינית (המכונה ”טיפול מעצים” – affirmative therapy)

115 מחקרים רבים מראים שתמיכה משפחתית וחברתית עוזרת לאנשים ההומולסביים להימנע מסיכונים רבים ומהתנהגויות של הרס עצמי ולחיות חיים בריאים יותר מבחינה פסיכולוגית ורוחנית. Y. Elizur & A. Mintzer, 'Gay males intimate relationship quality: The roles of attachment security, gay identity, social support and income', *Personal Relationship*, 10 (2003), pp. 411-435; Y. Elizur & A. Minzer, 'A framework for the formation of gay male identity: Processes associated with adult attachment style and support from family and friends', *Archives of Sexual Behavior*, 30 (2001), pp. 143-167.

116 ראו בדבריו של כהנא (לעיל, הערה 48). למאמר מקצועי לטיפול במתבגרים ההומולסביים, ראו: יואל וולולסקי וברנרד ויינשטיין, "ייעוץ רוחני ראשוני לצעיר בעל דחפים הומוסקסואליים", אסיא, טו, ג-ד (תשנ"ז), עמ' 108-115; Seymour Hoffman, 'Controlling Urges', *BOr HaTorah*, 14 (2004), pp. 158-159.

117 וראו לדוגמה בספרו של הרב רפפורט (לעיל, הערה 51) קובץ תשובות לדתיים ההומולסביים המשלב אמפתיה עמוקה והדרכה מעשית (עמ' 101-134). לתפיסה טיפולית המחליפה פרדיגמה "דמונית" השואפת "לעקור בעיה מן השורש" בפרדיגמה טרגית השואפת "ללמוד לחיות עם הבעיה" ראו: חיים עמר ונחי אלון, השטן שבינינו: מדרוניצייה להידברות, תל-אביב 2005.

נועד לאפשר למטופל תפקוד טוב יותר במסגרת אישיותו וכוחותיו. אין מטרתו, כפי שרבים חושבים, לעודד את המטופל "לצאת מן הארון" או לממש את נטייתו המינית על-ידי פעילות. ישנן דוגמאות רבות בספרות המקצועית הפרו-הומוסבית שדווקא מטפלים הדוגלים בטיפול מעצים (שמקצתם אף פעילים בקהילה ההומוסבית), עזרו למטופלים הנשואים והדתיים שלהם לפעול לשמירת שלמות משפחותיהם ואמונתם הדתית, גם במחיר של ויתור על מימוש נטייתם.¹¹⁸ זאת לאו דווקא בשל דעות דתיות או שמרניות של המטפלים, אלא מתוך התחשבות, בין השאר, בכללים מנחים לאתיקה טיפולית באנשים הומוסביים שנוסחו על-ידי ארגונים מקצועיים בתחום של בריאות הנפש.¹¹⁹

בהקשר החינוכי הרחב יותר ראוי שלא התפיסה ההלכתית של "הכול או לא כלום" היא שתנחה את צעדינו בכווננו לדון בסוגיה רגישה זו, כמו בסוגיות רבות אחרות. השאיפה של "שמירת המקסימום" יעילה יותר מבחינות רבות, והיא כוללת גם התמקדות בהישגים ולא במחדלים ומתייחסת לנושאים רבים שכבר נידונו בהקשרים חינוכיים אחרים.¹²⁰

סיכום

במאמר זה ניסיתי לסקור את הכיוונים של הדיון בנושא ההומוסבי בתוך הציבור הדתי-הלאומי בארץ ובחו"ל. מדובר בדיון לא-קל, שנושאים רבים וטעונים מתמזגים בו ומגיעים לנקודת רתיחה מסוכנת: מסורת מול מודרנה ופוסט-מודרניות, משפחה מול הגשמה עצמית וקהילה מול הפרט, הרלוונטיות של הידע המדעי להלכה ולחיים הדתיים, היחס לאחר מול החובה של שמירת המסגרות החברתיות, אפשרות לשינוי בהלכה ו"מדרש חדש" מול מחויבות להמשך המסורת – כל אלה הם רק מקצת הנושאים הנידונים. רבנים, קהילות, משפחות, חוקרים, מטפלים – וכמובן הדתיים ההומוסביים – כולם שותפים פעילים בדיון הזה. לא לכולם קל עם דילמות חריפות ומסובכות כל כך. אחדים מנסים להתעלם מקיומה של הבעיה. אחרים חשים בכנות שהסוגיה "גדולה עליהם". מקצתם חוששים מערעור המסגרת ומהאפקט של "המדרון החלקלק". חשש זה הוא כן ומוצדק, ובדיוק להם נועדה המשנה בפרקי אבות "לא עליך

D. Haldeman, 'When sexual and religious collide: considerations in working with conflicted same-sex attracted male clients', *The Counseling Psychologist*, 32 (2004), pp. 691-715; J.S. Gochros, *When husbands come out of the closet*, New-York 1989.

L.S Brown, J.M Glassgold & M.S. Schneider, 'Implementing the resolution on appropriate therapeutic responses to sexual orientation: a guide for the perplexed', *Professional Psychology: Research and Practice*, 3 (2002), pp. 265-276.

120 ראו: יצחק רונס, 'התמודדות חינוכית והלכתית עם איסור הו"ל (על הספר "אשיב ממצולות")', צהר, כא (תשס"ה), עמ' 183-191.

המלאכה לגמור ולא אתה בן חורין ליבטל ממנה". גם כשאין בידינו פתרון מוחלט, חובה עלינו לעשות הכול כדי להגיע לפתרון חלקי. אם לא נשאף להציע פתרונות – החיים יציעו לנו אותם בעל כורחנו. קשה למצוא תשובות מוכנות וממצות – ולא נמצאו תשובות כאלה גם במאמר זה. האתגר הוא באמת קשה – אך גם קל. הוא קל כי הבסיס שלו נמצא ביחס שכל אחד היה רוצה שיינתן לו, יחס של "ואהבת לרעך כמוך" – הלא הוא הכלל הגדול בתורה. יחס זה מן הראוי שילווה אותנו ככלל מנחה ראשון בכל דיון שביין אדם לחברו – וגם בדיון זה.

כתובת לתגובות: zeevik32@zahav.net.il